

Lázár Ervin íróval beszélget Domokos Mátyás

1994. október 19.

<https://mediateka.ek.szte.hu/items/show/27430>

Hangfájl: 159_160.mp3

Átirat

[00:00:01](#)

Domokos Mátyás: Kezdődik ezzel, mert a Lázár Ervin beteszi a lábát, tapasztalatom szerint mindig történik valami kiszámíthatatlan.

[00:00:07](#)

Lázár Ervin: Kő kövön nem marad.

[00:00:11](#)

Domokos Mátyás: Vagy az, vagy hogy marad, vagy nem marad, de nem akarom én ezt elviccelni. Kedves barátaim! Tényleg jól eső érzéssel nézek itt körülöttem, azt gondoltam, hogy Magyarországon már nincsen ennyi olvasó, mert ugye és ez azért jó érzés, hogy egy író személye, és gondolom ebben nemcsak a személye, de az írásai is közrejátszanak. Ennyi érdeklődőt egy futballmeccs egy nemzetközi futballmeccs ellenére ide tud vonzani, mert azt hiszem most éppen Manchester United játszik valaki [...].

[00:00:53](#)

Lázár Ervin: Aki akar, az most elmehet.

[00:00:56](#)

Domokos Mátyás: Úgyhogy ez volt [...] abszolvo nyugodtan lehet. Tehát ez valamit jelez, úgyhogy általában ezt elég régóta ismerjük egymást mindig tapasztaltam, hogy Lázár Ervint kedveli, szereti a világ, vagy vannak ellenségei? Hát egy Domokos Mátyás nevűt ismerek többet nem.

[00:01:22](#)

Most, igen azt gondolod, hogy?

[00:01:25](#)

Lázár Ervin: Vannak ellenségeink mindig. Ellenségeimnek köszönhettem a legtöbbet. Egyet el is mondok. Ugye én elég rossz származású voltam az '50-es években, ilyeneket nem vettek föl egyetemre, mint én, mert az apám uradalmi intéző volt valamikor. És a szekszárdi gimnáziumba jártam és a harmadikos bizonyítványomban, ami tiszta ötös volt, magatartásból kettest kaptam. És amikor az egyetemi fölvételin részt vettem, véletlenül valamelyik ezt a oldalát nyitotta ki a bizonyítványomnak és semmi mást nem kérdeztek, csak hogy miért kaptam kettest. Ezt elmondtam és fölvettek. Úgyhogy, ha nem kapok kettest a szekszárdi gimnáziumban, akkor soha nem jártam volna a bölcsészkarra Pesten.

[00:02:18](#)

Domokos Mátyás: Hát akkor legyen szabad elmondani nekem is, hogy én hogyan ismertem meg Lázár Ervint. Ez elég régen történt ugye, amin a Szépirodalmi Könyvkiadóba dolgoztam 1953, tehát az időszámítás előtti idők, egészen a kiadónak a megszűnéséig, tehát 38 évig voltam a kiadó szerkesztője. A Szépirodalmi Könyvkiadó nem volt rossz szerkesztőség. Teljesen fölösleges módon, hiszen nem volt erre szükség. Írókból, politikusokból, írni-olvasni tudó tanult emberekből szedték össze ezt a szerkesztőséget, hogy néhány nevet is mondjak. Hát ilyen szerkesztők voltak ottan, mint költők közül: Juhász Ferenc, Csanádi Imre, Kálnoky László, Pilinszky János külső korrektora volt a Szépirodalmi Könyvkiadónak, aztán Kolozsvári Grandpierre Emil, Vass István, Réz fiúk, Csatlós János, Bajomi Lázár Endre, a főnök Illés Endre volt. Szász Imre, aki nekem Eötvös kollégista társam is volt, és Szász Imrének köszönhetem, hogy téged megismertelek, mert ugye az irodalomban folyton felfedeznek embereket. És egyszer jött Szász a hatvanas évek elején, pontosan megmondani már nem tudom, hogy mikor és azt mondja: Te most én hozok ide a kiadóba egy fiatal író, aki csakugyan tehetséges, de azt mondja, isten bizony eskü ez tehetséges. És azt hiszem, és ez volt Lázár Ervin, tehát így hírből előbb ismertem, mint személyében. Akkor te valahogyan, ha emlékezetem nem csal nem is éltél, nem is voltál Pesten...

[00:04:16](#)

Lázár Ervin: Pécsi voltam.

[00:04:17](#)

Domokos Mátyás: Pécssett, úgyhogy feltűntél, mint egy átutazó. Hát mit mondjak nem volt szakállad, most bebizonyítom, hogy ellensége, de nem volt szakálla, több volt a hajad és egyáltalán, szóval valahogy közelebb voltál a nádszálhoz. Na mindegy. És akkor te hoztad az első novelláskötetted anyagát be a kiadóba, aminek azt hiszem Csonkacsütörtök volt a címe, ugye jó mondom? Tehát ez volt az első kép és aztán Szász Imre azt is elmondta, hogy tulajdonképpen valamiképpen családirag is ismer téged, mert az ő apja is gazdász volt [...] a te édesapád, tehát volt egy ilyen, mind a ketten Dunántúliak, ugye. Ez egy külön szabadkőművesség a Dunántúliség, ugye aki nem tudná. Sőt vannak, akik ezt irodalomtörténeti kategóriává emelték, hogy vagy úgy, hogy Tiszántúlon vannak a szilaj, nyakas, gerinces

emberek, a Dunántúlon a jobbágy, az alázatos jobbágyalkatok. Hol meg úgy, hogy a Dunántúl az Európa széle, az még latin befolyása alatt nőtt, és ezt megtartotta máig és itten a Tiszántúlon a vad szittyák élnek. Hát én is tiszántúli vagyok.

[00:05:45](#)

Lázár Ervin: Hát igen.

[00:05:47](#)

Domokos Mátyás: Na mindegy. Szóval ez volt és akkor azt hiszem, hogy te nem is nagyon fordultál elő ott a szerkesztőségben. Leadtad a kéziratodat és talán visszamentél Pécsre.

[00:06:04](#)

Lázár Ervin: Igen, én akkor még hosszú ideig Pécsen éltem és ezt a novelláskötetet először a Magvető Könyvkiadónak vittem.

[00:06:13](#)

Domokos Mátyás: És ott mi történt?

[00:06:15](#)

Lázár Ervin: Azt mondták, hogy ilyen rosszat még az életükben nem olvastak és akkor gondoltam, ha már Pesten vagyok, van két könyvkiadó, akkor az egyikből átviszem a másikba és akkor mondom, hogyha innen is kiesek, akkor tényleg nincs mit kezdeni.

[00:06:33](#)

Domokos Mátyás: Szász nagyon kardoskodott melletted.

[00:06:36](#)

Lázár Ervin: Hát ebben az időben egy ilyen könyvkiadással évekig elhúzódott, mert nem úgy ment, mint most, hogy valaki lead egy könyvet és fél év múlva megjelenik, hanem rátartottak a fiúk 2-3 év is beletelt. És Szász Imrével nagy levelezést bonyolítottunk le és ötöle tanultam meg, hogy az ember lead egy könyvet a szerkesztőjének, akkor a szerkesztő úgyis ki fog belőle dobni két novellát, mert ő dolgozik. És azt mondja, hogy ez nem jó, és azóta mindig beleteszek kettő olyat,

[00:07:16](#)

Domokos Mátyás: Rosszat?

Lázár Ervin: Amit én nem akarok beletenni. Na most a szerkesztő sose ezt a kettőt dobja ki, hanem másik kettőt és akkor hosszasan rá kell vezetni, mint hogyha ő találta volna ki, hogy mégis ezt a kettőt. Veled ezt nem kellett csinálni.

[00:07:32](#)

Domokos Mátyás: Én nem szerkesztettem, úgyhogy nyugodtan hallgatom.

[00:07:34](#)

Lázár Ervin: Hát dehogynem, egyszer...

[00:07:35](#)

Domokos Mátyás: Tessék?

[00:07:36](#)

Lázár Ervin: Ezt az utolsó könyvemet, te állítottad össze.

[00:07:38](#)

Domokos Mátyás: Azt igen, de az elsőt...

[00:07:41](#)

Lázár Ervin: Az elsőt nem.

[00:07:42](#)

Domokos Mátyás: Na de egy kicsit komolyabbra fordítva a szót. Ezt mindig meg szokták kérdezni, hogy egy megkerülhetetlen kérdés, hogy hát ez a tevékenység ez hogyan kezdődik el? Hogyan történik meg az emberrel? Tehát az, hogy írni fogok, hogy megpróbálom elmondani, vagy legalábbis leírni, vagy kifejezni valamit, ami nekem nagyon fontos. Tehát ez veled, a te életedben hogyan történt?

[00:08:20](#)

Lázár Ervin: Ezt szokták a gyerekek is kérdezni. Hogyan lett Ervin bácsi író? Én alsórácegrespusztai vagyok ugye, ami a világ végén van, vagy volt, mert már nincsen. És a valahogy ez úgy történt, mint ahogy ott folyt a pusztáról egy kilométerre a Sió. És én mióta az eszemet tudom úgy gondoltam, hogy tudok úszni. Nem emlékszem rá, hogy mikor tanultam meg úszni. Hát így vagyok az írással is.

[00:08:55](#)

Domokos Mátyás: És nem szólt senki?

[00:08:57](#)

Lázár Ervin: Hogy már gyerekkoromban is írtam különböző történeteket, hát és úgy maradtam.

[00:09:03](#)

Domokos Mátyás: Hát ezt jó hallani. Jó, majd ezzel kapcsolatban később még szeretnék valamit mondani és kérdezni. Most mikor jelentél meg először nyomtatásban? Mert, nem ez a [...].

[00:09:26](#)

Lázár Ervin: Hogy novellám mikor jelent meg először?

[00:09:27](#)

Domokos Mátyás: Hát igen, hát most nem az újságírói pályafutásodra gondolok.

[00:09:29](#)

Lázár Ervin: Kérlek szépen a Somogyország című napilap Kaposváron székel, hirdetett egy pályázatot 1957-ben. És ennek a pályázatára küldtem be egy olyan novellámat, ami ott valamilyen díjat nyert és megjelent. Ezt a novellámat nem látta azóta se senkit, mert nem volt igazán jó. Hát ez volt az első nyomtatásban megjelent novellám, és aztán pedig a Jelenkor. Mivel ugye Pécsen éltem a Jelenkor közölte azoknak a novelláimat, amik szintén nincsenek benne aztán egyetlen könyvemben sem.

[00:10:15](#)

Domokos Mátyás: Hát a Jelenkor körül ugye ez is mostmár irodalomtörténeti közhely és tudnivaló, hogy kialakult ott igen korán egy nagyon kellemes és meleg atmoszférájú írói műhely a szerkesztőség körül. Azt hiszem, hogy a Csorba Győző volt a pater familias, mint a pécsiek között és igen sok író szinte egy időben indult el Pécsről, mint ahogy a Babits Mihály egyik esszéje szerint az írók, költők, írók, fiatalok mindig úgy rajokban indulnak el és Pécsről jöttek ilyen rajok. Hát ott voltál ugye te, akkor Szántó Tibor, szegény, aki szerkesztője volt a Jelenkornak, aztán Bertha Bulcsu, nem tudom kik voltak még. Szóval írók tehát volt egy írói atmoszféra, légkör és egy ilyen műhely a Jelenkor körül. Velük milyen kapcsolatban voltál?

[00:11:35](#)

Lázár Ervin: Hát, amikor odakerültünk ugye 20 évesen, akkor Csorba Győző olyan volt, mint egy etalon. Őneki mutattuk meg az írásainkat mindig nagyon keményen megmondta a véleményét. Ráadásul ugye össze is jártunk a Nádor Kávéházba ücsörögtünk fél napokat és ilyenkor irodalomról is szó esett, ugye. És még az a furcsa világ volt, hogy elolvastuk egymás

írásait. Ez most már elképzelhetetlen szinte, hogy valaki kéziratban elhozza az írását, hogy legfeljebb egy-két költő, de prózaíró már nem.

[00:12:14](#)

Domokos Mátyás: De te olvasó vagy, csak titokban.

[00:12:17](#)

Lázár Ervin: Hát mert, nem titokban, szerkesztő vagyok és annyit olvasok, hogy majd kifolyik a szemem. Szóval ez a pécsi pár év nagyon hasznos volt és ugye ez '56 után volt. Akkor ezt a Szántó Tibor-féle Jelenkort, akarom mondani Dunántúlnak hívták a lapot, fölrobbantották és elindították a Jelenkort. Azt először egy kiszuperált katonatiszt szerkesztette, hogy mégis jobban megbíztak benne, mint egy irodalmába, merthogy akármi bekerülhessen. És aztán később a Tüskés Tibor lett a főszerkesztője, és ő minket is bevett a szerkesztőségbe. Vele együtt dolgoztunk és egyfelől nagyon hasznos iskola volt, rengeteget tanult az ember. Másfelől pedig ez a drága Tüskés ez egy fafejű ember volt. Hiába mondtuk neki, hogy ezt az írást ne tedd bele, mert ki fogják tekerni a nyakadat érte. Akkor is betette.

[00:13:24](#)

Domokos Mátyás: Meg is történt.

[00:13:26](#)

Lázár Ervin: És utána kitekérték a nyakát, de az kétségtelen, hogy azok az írások benne voltak a lapban, azon már nem lehetett változtatni.

[00:13:35](#)

Domokos Mátyás: Tehát pontosan az volt, az lett Tüskésnek, mint szerkesztőnek és a Jelenkornak, mint folyóiratnak a fő bűne, hogy ez a szellemi műhely kapcsolatai és vonzása és a közölt anyag révén elsősorban egy országos jelentőségű irodalmi lappá vált, tehát nem volt egy olyan vidéki lap, amire senki nem figyelt.

[00:14:04](#)

Lázár Ervin: A fő fejmosást Mészöly Miklósert és Mándy Ivánért kaptuk, ugye aki Pestről küldték az írásaikat és őket akkor Pesten nem is igen közölték.

[00:14:14](#)

Domokos Mátyás: Igen, hát ez tehát amilyen jó ajánlólevél volt az irodalom világában az, hogy valaki a Jelenkorban megjelenik, és a Jelenkorhoz tartozik, hogy ugyanez olyan gyanússá tette az irodalompolitika és az irodalompolitika emberei szemébe, hogy ehhez a körhöz tartozik.

Egyébként azért is kell erről beszélni, mert a te indulásodat is hát ez természetes módon meghatározta. Azon kívül hát ugye a lecke, a mai estére szóló lecke ugye az volt, hogy mi beszélgessünk és azt mondta, hogy egy pályaképet ugye adj, Lázár Ervin is egy pályakép. Szeretném, hogyha ezt a pályaképet ugye nagyobb mértékben te mondjad el a pályaképet, hogy a te lelked legyen rajta, és aztán, hogy ment ez tovább?

[00:15:15](#)

Lázár Ervin: Most éppen a Kortárs egy sorozatot indított és életrajzi írásokat kér különböző íróktól. Nagyon érdekeseket írtak is, és engem is fölszólítottak, hogy írjak és akkor elgondolkoztam rajta, hogy mit írjak? És rájöttem, hogy semmi olyasmi nem történt velem, ami más emberek számára igazán érdekes volna. Ami meg számomra igazán érdekes volt, arról meg nem akarok írni, úgyhogy ezt a curriculum vitae-t valószínű nem fogom megírni. Ha csak egy jelképes eseményt bele nem írnék. Az egész életemre ez volt a jellemző, hogy én fiatal koromban elég ivós gyerek voltam, öreg koromban már nem annyira. De azért még most is. Elég az hozzá, hogy egyszer. Ismerni kéne hozzá Pécsset, de azért majd megpróbálom körülírni. Lakott egy barátom a Laskó utcába a feleségével és én a város egyik másik részén voltam és akkor már elég sokat ittam és úgy gondoltam, hogy meglátogatom őket. Ám de, meg kellett volna nekem kerülni egy teljes városrészt azért, hogy eljussak a Laskó utcában, és eszembe jutott, hogy itt van ez egy ilyen gyárterület, azon én átmegyek. És akkor átmásztam egy kerítésen ott állt valami előttem és láttam, hogy nem lehet átmenni, mert van valamilyen tó-féle és a tó-féle fölött átvezet egy cső. És hát mondom mit nekem, ilyen szakadt Krisztus bocskor volt rajtam fölmásztam a csőre és így átsétáltam a túlsó oldalra. Leszálltam és tényleg ott voltam a Laskó utcában. Bementem a Hallama Erzsébet és a férje volt a, Hallama Erzsébet is egy író. Bemegyek, leülök boldogan és azt mondja nekem a Bözske: „Te neked olyan szarszagod van”. Mondom tényleg? És kiderült, hogy a szarülepítő fölött jöttem át ilyen félig rózsás kedvben ugye akármikor, hogyha becsúszott volna a lábam, ma itt velem nem beszéltek. Beleestem volna a szarba. Hát körülbelül ilyen volt az egész életem. Teljes tudatlanságban mentem egy csövön és nem tudtam, hogy egy szartenger van egy alattam. És bele kell nyugodnom, hogy akármi is volt, hát szarszagom van.

[00:18:18](#)

Domokos Mátyás: Hát ezt kell megírni a curriculum vitae-ben.

[00:18:20](#)

Lázár Ervin: Hát ennyi a curriculum vitae-m.

[00:18:23](#)

Domokos Mátyás: És ez a pálya? Hát azért nem...

[00:18:28](#)

Lázár Ervin: Igen, ez egy olyan komoly dolog ez, hogy pályakép mert egy ilyen nagyképű fontoskodó dolog. Én úgy néha írtam valamiket. Most határoztam el, hogy abbahagyom az írást. Ezt a könyvet itt befejezem és akkor nem írok többet és azt, ha valaki az írásaimból akar beszélni akkor oda utasítom ehhez a Krisztus bocskoros fiatalemberhez, aki átment a csövön. Beszéljék meg vele, mert én már nem tudom, hogy akkor hogy hogyan és mi történt. Tehát nincs itt. Mi az hogy pályakép?

[00:19:13](#)

Kérdező 1: Ezt úgy fogalmaztuk meg, mert hirtelen ezért pályára a lelke legyen rajta van Domokos Mátyás [...].

[00:19:26](#)

Lázár Ervin: Tehát én mindig egész életemben amatőrnek éreztem magam tehát nem professzionalista írónak igaz, hogy sajnos mégis mindig irodalommal foglalkoztam, de amikor valamit megírtam, akkor ezt teljesen elfelejtettem, hogy ez egy írói lét, akinek ezzel meg azzal kéne foglalkozni. Hát úgy értem, mint mondjuk egy suszter. Ennyire nem merültem én bele az irodalomba.

[00:19:57](#)

Domokos Mátyás: Jól tetted. Lehet, hogy ez a szabadság, hogy az embernek a belső szabadsága, hogy még egy ilyen professzionátus kényszernek sincs kiszolgáltatva. Csak ez mondjuk azzal a kockázattal is jár, vagy járhat, hogy az ember most egy kényelmetlen vagy kellemetlen dolgot tudok mondani, nem ír annyit, mint amennyit szívesen olvasnának tőle, mert amennyit ír, az nagyon jó és tetszik. Tehát, de megpróbálom ezt pályakép nélkül megmagyarázni, tehát, hogy hogyan értem, hogy Lázár Ervinnek véleményem szerint van valami a kezében, illetve a mondataiban, amire jobb szó híján olyasmit lehet mondani, mint amit Kosztolányi mondott valamikor Gelléri Andor Endréről, akinek az írói világáról írva egy cikkben hát leírta azt, hogy valami tündéri realizmus jellemzi ezt a világot, ezt a stílust, ezt az elbeszélésmódot és így tovább. És ez olyasmi, ha már Gellérit hoztam szóba, amit viszont Gelléri mondott egy alkalommal, amikor fiatal író vitte az írásait Mikes Lajos szerkesztő úrhoz és egyszer Mikesnél találkozott Móriczcal. Aztán amikor Móricz Zsigmond elment, akkor azt mondta neki Gelléri, hogy ő nagyon szereti olvasni Móriczot és megkérdezte tőle Mikes, hogy miért, hát milyen író Móricz. Hát azt mondja ugyan zavartan és nehezen, hogy hát olyan író, akinél a szóval együtt születik az élet.

[00:22:13](#)

Lázár Ervin írásaiban számomra a szóval együtt, amit ő a szerényen azt mondja, hogy suszter módra használ, vagy amatőr módra használ, születik valamilyen szuggesztívó vagy varázslat, ami anélkül, hogy megtagadná a realitást, a valóságot fel-, kiszabadít a valóságból valamit, ami

tényleg benne rejlik, de valamiképpen csoda vagy csodálatos. Tehát egyik ilyen példa nekem erre a varázslatra az a nagyon kedves, számomra nagyon kedves és fontos írásod, azt hiszem a Csapda a címe. [...] Hogy tudniillik nem tudom, hogy ki olvasta ezt az írást és ki ismeri és nagyon nagy merészség, hogyha én most a szerző jelenlétében megpróbálom ugye, egy rosszabb suszter szavaival ugye fölidézni ezt az írást. De hát mégis arról szól, hogy egy felnőtt és egy gyerek ugye bemennek egy kocsmába ugye, és akkor ottan valahogy odaképzelnék egy csapdát ugye, mint ez, és azt mondják, hogy belelépett valaki, aki bejön és gyanútlanul közlekedik vagy nem lép bele és lassan az egész kocsmát átveszi ezt a játékot véres komolyan és halálos komolyan. Na most ez egy szuggesztió ez nem csak az írásnak a szuggesztiója, hanem a valóságban is végbemenő szuggesztió, hogy most tényleg mitől van az, hogy ezt csináljuk, hogy úgy teszünk, mint hogyha itt csakugyan volna egy csapda és hogyha valaki gyanútlanul belelép, akkor fordítunk, hogy belelépett, hogy ez mitől van. Van-e erre magyarázat. És ezt valaki úgy meg tudja írni szavakkal, hogy elhiszem, elfogadom, természetesnek veszem, holott egyáltalán nem természetes. Tehát ebben az írásban számomra többszörösen jelen van Lázár Ervin képességének ez a nehezen elemezhető csodás eleme és nem tudom, hogy egyáltalán, hogy hogy jutnak, mitől jutnak ilyenek eszedbe. Tehát ez egy baromi(?) kérdés, ezt belátom, de.

[00:24:51](#)

Lázár Ervin: Ez alsórácegresi voltomból ered, ugye ott ezen a pusztára vagy laktam körülbelül 60-80 ember lakott ott. Ott nem volt se villany, se iskola, se bolt, köves út se vezetett hozzánk, tehát teljes mértékben magunkra voltunk utalva és most így utólag visszagondolva kénytelen vagyok megállapítani, hogy ugye most a szórakoztató nagyipar a televízió. Ebben a pusztában minden tehát tévésztár meg volt kicsiben és élőben. Tehát volt, aki állandóan röhögtetett bennünket, volt, aki a világpolitikát kommentálta, volt, aki történeteket mesélt és a történetmesélés az általános volt és teljesen természetesnek számított, hogy egyszer csak teljesen nem valóságos elemek léptek be a történetbe. Tehát nem tudom, valaki maguk közül valamilyen egyetemi újságtól volt nálam Pesten, ő neki meséltem el azt hiszem, hogy ő neki, hogy volt ott a pusztában közelében egy óriási nagy kenderföld. A kender, ugye az majdnem olyan magas, mint ez a terem, elég vastag szála van és fölül egy erdő. És tehát egyszer csak ugye valamelyik gyerek kitalálta, hogy valami ember mozog a kenderben, tehát ott valaki lakik. És akkor erről kezdett beszélni az egész pusztában, akkor pár nap múlva tudtuk, hogy azért, mert megölte a feleségét Pesten és ide menekült. A feleségének már a nevét is tudták, azt is tudták, hogy kivel csalta meg. Egyszerre mindent tudtunk erről az emberről, aki nem volt. És természetesen, amikor a gyerekek azt mondták, hogy odanézz, ott bent főzött is magának az ember, ugye füst jött ki a kenderből, ott jön a füst, akkor azt mindenki látta. Most, hogy ez az ember ugye, ahogy mélységesen életünk részévé vált, aki nem volt, a kenderben, hogy nekem így átlépne a történetbe egy olyan szakaszba, ami csak az emberben belül történik meg ez nem okoz különösebb nehézséget. És úgyis azt gondolom, hogy a valóság sokkal több annál, mint ami kézzelfogható és látható és valóság az is, ami a képzeletünkben létezik. Van, aki azt mondja, hogy nem [...].

[00:27:35](#)

Domokos Mátyás: Hát igen. Szóval az biztos, hogy van az is, ami nincsen, de erre mondjuk az irodalom nagyobb bizonyíték, mint Heidegger filozófiája, amelyik ugye ezzel a kérdéssel fejeződik be, hogy miért van inkább a valami, mint a semmi? Ugye? Szóval ez na igen, de ebben van valami, ami, szóval az a varázslatos elem, ahogyan ez elfogadtatja magát. Szóval nem mindenki, ez most a dicsérlek. Nem baj? Hogy nem mindenkinek a szavára látjuk azt az embert a kenderben ugye, nem mindenkinek a szavára, nem mindenkinek.

[00:28:23](#)

Lázár Ervin: És most jut eszembe, hát te azt mondod, hogy ötvenhárom vagy mit mondtál ismeretségünk kezdetének?

[00:28:28](#)

Domokos Mátyás: Nem! Ötvenháromtól dolgoztam könyvkiadóban.

[00:28:31](#)

Lázár Ervin: Mert ugye Alsó-Rácegrespusztára a háború alatt alföldi leventéket hoztak egyszer. Ezek az alföldi leventék ott elcsábították az összes rácegresi lányt és egyszer csak beszélgettünk a mesterrel, hogy honnan ismeri [...] Rácegrespusztát? Hát ott volt a leventék között. Van is egy gyerek, aki nagyon hasonlít rá.

[00:29:04](#)

Domokos Mátyás: Ez megint olyan, hogy ezt leírni nem lehet, mert azt mondják, hogy ez nem igaz, ez ki van találva. Így csak az élet mer komponálni ugye, ilyen gátlástalanul, hogy ilyen kerek lesz egyszer csak a világ két ember között. Ugye valóban így volt.

[00:29:35](#)

Hát én ilyen szép történettel nem szolgálhatok rólad, ellenben azt nem bánám, hogyha arról például, hát akkor folytassuk ezt, ami beletartozik ebbe a pályaképbe és azért, hogy te írtál egyszer egy regényt, ugye?

[00:30:00](#)

Lázár Ervin: Igen. Írtam.

[00:30:03](#)

Domokos Mátyás: A fehér tigris.

[00:30:04](#)

Lázár Ervin: Igen.

[00:30:05](#)

Domokos Mátyás: Igen. Na most én azt történetesen, annak azt hiszem szerkesztője voltam, de ez se biztos. Ellenben azt a könyvet nagyon szerettem, mert úgy éreztem, hogy megint csak ez a képességed egy teljesen valószínűtlen dolgot elhíhetővé tesz, és úgy tud beszélni bizonyos kérdésekről, amelyek ezáltal, szóval valami fantasztikus izgalommal telítődnek, mint hogyha először találkozna az ember ezzel a problémával. Hogy a kérdés az, hogy bennem mindig megvolt, hogy miért nem írtál több regényt, mert ugyanis ez A fehér tigris bebizonyította, hogy ezzel a látásmóddal tehát, hogy az írás valóságában benne van az is, ami a valóságban nincsen benne, és ez jól összefér a te szemléletedben és el tudsz mondani alapvetően fontos dolgokat a világról, hogy hogy nem írtál több regényt.

[00:31:21](#)

Lázár Ervin: Hát valószínű a képesség hiányzik belőlem. Nem tudok mást mondani, mert különböző mesés könyveim is, meg amit most írok az is olyan, hogy egy olyan novellafüzér, aminek azonos szereplői vannak, azonos helyen játszódik a dolog némi összefüggés is van köztük. Tulajdonképpen lehetne belőle regényt írni is. De hogy én erre miért nem vállalkozom, az csak arra tudom visszavezetni, hogy a regényíráshoz egyfelől nagyobb szorgalom, nagyobb képesség és valamiféle sokkal nagyobb összeszedettség szükséges, mint ami bennem van. Ez megfelel neked ez a válasz?

[00:32:08](#)

Domokos Mátyás: Meg. Mert aki az írásaidat olvassa, az nem gondol arra, hogy te egy dekoncentrált szellem vagy, ugye? Szóval ez talán nem így van, de hát mindegy is.

[00:32:21](#)

Lázár Ervin: Hát te írtad meg az egyik könyvedbe Az elveszett magyar regényeket.

[00:32:27](#)

Domokos Mátyás: Hát nem Az elveszett magyar regényeket.

[00:32:28](#)

Lázár Ervin: Hogy egy csomó ember azért nem írt regényt, mert lehetősége se volt arra, hogy esetleg ez a regény majd megjelenjék.

Domokos Mátyás: Hát nem. Ez azért foglalkoztat, gondolom nem csak engem, hogy hogyan lehet az, hogy egy irodalomba, ahol olyan kiváló novellákat írnak, mint például Lázár Ervin és mások és most 50 vagy 100 nevet is mondhatnék. Ehhez képest kevés regény születik. Ennek nem, egyáltalán nem bizonyos az, amit az irodalomtudomány ezzel kapcsolatban, mint magyarázatot teóriaként kiagyalt, hogy a magyar tehetség a [...] mit tudom én micsoda. Hogy a magyar társadalomfejlődés nem ad megfelelő alapot és perspektívát a világ regény terjedelmű felmérésére és így tovább, a polgárság hiánya. De emlékszem, hogy a Lukács és a Lukács-iskola elmélete volt, hogy a regény, a polgárság, a polgári irodalom műfaja, mivel a magyar társadalmi fejlődésből hiányzik a polgárság, ennél fogva hiányzik ennek az adekvát művészi kifejeződési formája, a regény is. Én ezt nem hiszem, mert ahol ilyen csodálatos novellákat írtak ennyien az a tehetség vagy az a képesség regényben is meg tudott volna nyilatkozni. Én azt gondolom, hogy ennek sokkal prózaibb okai is vannak és irodalmon kívüli okai, de társadalmi okai. Tehát az, hogy a regényírás az időben is és egyébként is egy nagy befektetés, mert egy regénynek a tényleges megírásához esetleg esztendők kellenek, és a magyar író általában anyagilag egzisztenciálisan nincsen abban a helyzetben, hogy ilyesmire vállalkozzon.

Én akkor gondoltam erre először, ha szabad egy kicsit erről beszélni, amikor Thomas Mann-nak, akivel elég sokat foglalkoztam egy, Réz Pál barátommal egy levelezési antológiát is összeállítottunk a leveleiből. Rengeteg levelet írt, harmincezer levelet, iszonyú grafomán volt, mert amellett naplót is írt és írta a regényeit. És abban a levelezésben valamikor a harmincas évek elején egyik levélben arról ír valakinek, hogy hát én már évek óta nem fogadok el megbízást. Csak akkor írok, hogyha valami engem írása ingerel, indít és izgat, szóval teljesen függetlenítettem magamat a világ rendeleseitől. És ebben a levélben megírja azt is, hogy valamilyen cikket kértek tőle, és ezért az akkori viszonyok között egy óriási honoráriumot ígértek Thomas Mann-nak és elutasította gondolkodás nélkül, nincs rá szüksége. Hogy akkor ugye esett le a 20 filléres, ami mindig nehezen esik le az embernek, hogy hát persze, hát Thomas Mann az az író, aki több éves, sőt több évtizedes regénytervekben gondolkodott és írt is ilyen ciklusokat. Például a József és testvéreit, amit éppen '31-32-ben kezdett el. Ehhez összegyűjtött, ez is kiderül a levelezésből csak a mitológiával, egyiptológiával, ókor-történettel, s mítosz magyarázatokkal satöbbi foglalkozó könyvekből egy majdnem kétezer kötetes kis könyvtárat otthon, hogy kéznél legyen. Ezeket olvasta, tanulmányozta. Utána ugye megírta az antológiát az 16 évig tartott. Közbejött 1933, közbejött a Hitlerrei, a hitlerizmus győzelme. Thomas Mann-nak emigrálni kellett. Közben azonban megszakítás nélkül írta a regényt. Följegyzések vannak róla, hogy a menekülés napjaiban is azt a bizonyos napi egy oldalt amire azt mondta, hogy „das ist mein tägliches Pensum” ez az én napi leckém. Megírta mindig ugyanabban az időpontban, és amikor a regény, tehát mind a 4 kötet megjelent Amerikában, akkor egy egyetemi előadáson azt mondta, hogy ez volt az én botom és támaszom ebben a másfél évtizedben, és akkor egy ilyen cinikus pesti hátsó gondolattal hozzátettem magamba mondjuk (?) és a bankbetétem azért az is. Tehát nyilvánvaló, hogy egy író, aki napi létgondokkal küzd, vagy ha nem is küzd napi létgondokkal, de ha az létezésének a feltételrendszere kizárja azt, hogy odaadhassa magát egy

ilyen nagy munkának, amiben a kudarc vagy a bukás lehetősége is benne van, és nem csak egy olyanfajta bukásért, hogy rosszat írok, hanem van olyan fajta bukás is, egzisztenciális szempontból, hogy jól írok, de nem kell. Valami oknál fogva nem kell a világnak, ugye? Tehát meggyőződés, hogy irodalomszociológiai okai is vannak finoman szólva annak, hogy nincsen annyi magyar regény, mint amennyi lehetne. Még fiatalon könnyebben ráadja valaki a fejét arra, hogy étlen-szomjan gyertyalángnál megírjon egy regényt, ugye. Azt hiszem Reymont volt az, aki a *Parasztokat* úgy írta, hogy templomba ment be, mert nem volt neki hol helye huszonhat évesen és ott a templom padján írta napról-napra a regényt. Hogy ezt már kicsit élemedettebb korban nehéz megcsinálni, család satöbbi, satöbbi, de szerintem ezek is bejátszanak. Szóval, hogy egy alkotás lélektani problémái regény iszonyú nagy feladat. Arról nem akarok itt szabad előadást tartani.

[00:39:22](#)

Lázár Ervin: Tetszik látni mindent tud, és erre azt kérdezi tőlem, hogy miért nem írok regényt? Hát ezért.

[00:39:30](#)

Domokos Mátyás: De ugye emlékszem, hogy Németh László panaszkodott folyton, hogy a regényírás fárasztja ki a legjobban, mert az olyan, mint a napszámos munka, kőműves munka és előli a lelket. Na most mindezt ugye vállalni pénz nélkül és ilyen biztonság és háttér nélkül nagyon nehéz ezt belátom. De viszont az olvasókat nem érdekli, már ne haragudjál, hogy amíg az ember szeretne olvasni, azt mondja, hogy Lázár Ervin miért nem ír regényt jó, akkor nem írsz regényt, mert...

[00:40:00](#)

Lázár Ervin: De még akarok majd.

[00:40:01](#)

Domokos Mátyás: Mint mondtad, nincs hozzá tehetséged, igen. Ugye tudod azt, hogy én makói vagyok tulajdonképpen, hogy a tehetség alatt ezt is értem, hogy nincs hozzá tehetségem, hogy mondjuk nem tudok valamit megvenni, mert nincs hozzá tehetségem, nincs hozzá pénzem. Hát akkor mondd azt, hogy nincs hozzá pénzem.

[00:40:20](#)

Lázár Ervin: Ezt nem csak Makón mondják, ezt Alsó-Rácegresen is mondják.

[00:40:23](#)

Domokos Mátyás: Ezt Alsó-Rácegresen is mondják. Na de mostan akkor miért nem írsz több novellát?

[00:40:28](#)

Lázár Ervin: Hát őőh igen. Én azt gondolom, hogy ahogy a terhességnek, az írásoknak is megvan a kihordási ideje és ugye vagy pont idejében megszületik, vagy akkor elvetél, vagy ha koraszülött lesz, akkor se lesz igazán jó. Azt gondolom, hogy én most olyan periódusban vagyok, amikor ilyen kevés novellát kell írnom.

[00:41:03](#)

Domokos Mátyás: Hogyha te egy ilyen hasonlatot mondasz nekem isten bizony nem beszélünk össze, de akkor nekem erről megint eszembe jut valami, amit olvastam egy francia doktornőnek Jemenről szóló könyvében olvastam azt, hogy Jemenben, hát ez nem most volt, hanem ezelőtt 30 vagy 40 esztendővel, ahol egészen másfajta erkölcsök uralkodnak és szabályozzák az életet, mint Európában. Hogy a jemeni férfiak, kereskedők, azok járták a világot, az asszonyok pedig otthon maradtak, és előfordult, hogy egy-egy ilyen világjáró kereskedő 4-5 év múlva érkezett haza, és ott fogadta egy kisbaba. És akkor ezt meg kellett magyarázni, és ez volt a szentesített közmegegyezéses magyarázat, hogy hát nem történt semmi, csak elaludt a kisbaba. És ez odáig ment, hogy Jemenben törvényt kellett hozni és hoztak is egy törvényt a 20. században, hogy 3 évnél tovább nem alhat a kisbaba. Úgyhogy ezt mondom a novellákra is, hogy 3 évnél tovább nem alhat a novella. És megint csak azért mondom, mert mondjuk ez ugye az a példátlan eset történt Lázár Ervinnel, hogy megjelent legutóbb ugye egy novelláskötete, válogatott novellái és 1993-ban ebben a csődhelyzetben, amiben a magyar szellemi élet gazdasági értelemben került és magyar könyvkiadás, ez a könyv elfogyott, és most újra ki fogják adni. Tehát ezek szerint kell. Ezek szerint kellesz. Kellenél.

[00:43:01](#)

Lázár Ervin: Nagyon boldog vagyok egy részt a jemeni törvénynek is, mert akkor még van 3 évem másfelől.

[00:43:08](#)

Domokos Mátyás: Hogy befejezd azt a könyvet és miért akarsz hátat fordítani az írásnak? Na most ez komolyan kérdelem.

[00:43:12](#)

Lázár Ervin: Mert olyan nehéz írni, hogy te azt el se tudod képzelni. Olyan nehéz írni, hogy te el se tudod képzelni, mert te egy szorgalmas ember vagy és különben is boldog vagy ha írhatsz. A Kosztolányi azt mondta, hogy hát nem is érti, hogy őt miért fizetik. Azért mert ír, mert neki az írás olyan, mintha cigarettázna.

[00:43:31](#)

Domokos Mátyás: Ezt Tersánszky mondta. De Tersánszky...

[00:43:34](#)

Lázár Ervin: Tersánszky?

[00:43:35](#)

Domokos Mátyás: Tersánszky azt is...

Lázár Ervin: Tudtam, hogy [...]

[00:43:37](#)

Domokos Mátyás: Igen. Tersánszky azon is elcsodálkozott, azt mondta, hogy ő nem érti, hogy hogyan lehet rosszat írni, hát az nagyon nehéz lehet, mert ő ír az jó. Hát az a természetes a jó, hát rossz. Na jó, de hát azért tényleg miért akarod abba hagyni? Mi az, hogy nehéz? Miért?

[00:43:55](#)

Lázár Ervin: Hát mert szenvedek írás közben és azt gondolom, már elég öreg vagyok hozzá, hogy most már ne szenvedjek. Vagy attól szenved az ember, hogy nem ír, vagy attól szenved az ember, hogy ír. Nem tudom mi lesz ennek a vége.

[00:44:10](#)

Domokos Mátyás: Mert ezzel ez a két szenvedés nem szüntethető meg, ezt minden íróval kapcsolatban el lehet mondani és minden író elpanaszolja szinte, hogyha ír, akkor valamiképpen magán kívül van és hogyha nem ír, akkor másképpen van magán kívül, ugye? Mert amikor nem ír, úgy gondolja, hogy az életének, a létének mégis csak az írás ad értelmet, amikor meg ír, akkor meg a talán elfogja az a szorongás és kétely, hogy van-e elég értelme ennek, hogy megáll-e, satöbbi, satöbbi, satöbbi. De hát ez most már belekerültél. Ez nem az amatőrség vagy a professzionizmus problémája.

[00:44:57](#)

Lázár Ervin: Tehát ez nem, ezt az ember magával ezt nehezebben tudja elintézni, ugye azért gondoltam azt, ha még egyszer születek, asztalos leszek. De akkor csinállok egy asztalt és megfogom, megrázom és jól áll a lábán, szépen le van gyalulva az elégedett lehetek, nem? Csináltam egy jó asztalt. És én írok valamit és akkor 3-4 év múlva egyszer csak eszébe jut az embernek, hogy ez rémes, ez milyen vacak. És akkor ezzel elkezd gondolkozni, hogy amit írt az nem jó és akkor esetleg később azt mondja mégse olyan rossz, de hogy állandóan ilyen kétségek között lenni a saját dolgaival kapcsolatban az egy asztalossal nem fordulhat elő, igaz?

[00:45:44](#)

Domokos Mátyás: Nézd én nem vagyok eszmemenedzser. Nem tekintem feladatommak, hogy és nem is tekinthetem, hogy valamilyen lelki terápiát, pláne így a nyilvánosság előtt

alkalmaznak. Na, hogy is mondjam. Azáltal, hogy már bűnbe estél, hogy ez ezeket a dolgokat elkövetted, és ezt már nem lehet visszacsinálni, ezt már nem lehet meg nem történné tenni, hogy ettől most komolyan nem tudsz megszabadulni.

[00:46:08](#)

Lázár Ervin: Én nem akarom visszacsinálni. Minden sort, amit leírtam, vállalok, mert véleményem szerint olyan nincs amiért szégyenkezni kellene. Legfeljebb néha arra gondolok, hogy nem olyan jó, mint amilyennek kellett volna lenni neki, de egy ilyen lökést kap az ember egy gyerektől akkor egyszerre megindul a fantáziája és akkor könnyebb írni. Úgyhogy most remélem, hogy nemsokára megint gyerekekkel leszek majd körülvéve.

[00:46:53](#)

Domokos Mátyás: De mondtam már, hogy te titkos olvasó is vagy, nem igaz az, hogy csak pénzért olvasol, vagyis mint szerkesztő, hanem ezen kívül is szeret olvasni. Nem kell elhinni azért mindent, amit mond. Kiket szeretsz? Leginkább.

[00:47:09](#)

Lázár Ervin: Ez jó.

[00:47:11](#)

Domokos Mátyás: Vagy ki, kik azok az írók, akiktől ugye tehát, hogy íróként is kaptál? Nem hatást, nem ilyen egyszerűen [...].

[00:47:20](#)

Lázár Ervin: De hát hatás is volt természetes...

[00:47:21](#)

Domokos Mátyás: Hatást is, bátorságot az írásra, vagy az, hogy mégis.

[00:47:25](#)

Lázár Ervin: Egyszer riporter koromban Portisch Lajos nevű sakkozóval csináltam egy interjút és örök útravalót adott nekem. Megkérdeztem, hogy ki a mintaképe, példaképe, és azt mondta, hogy minden időszakban más volt. S akkor rájöttem, hogy nekem is így volt, hogy ugye Tömörkény Istvánnal, Fekete Istvánnal, Tamási Áronnal kezdtem gyerekkoromban és akkor egyre idősebb lett az ember akkor mindig más írókat csodált meg. Többek között a nagy Thomas Mann is, akitől aztán elfordult, és más fele. Csak egy ugye elér már egy olyan pontra, hogy hát egyfelől saját maga lesz a mércéje, ez a legrosszabb, másfelől nem annyira irodalmat kezd olvasni. Én azért ugye el kell olvasnom minden barátomnak a könyvét, amit odaadnak,

mert megkérdezik, hogy milyen volt és mivel rengeteg barátom van, ráadásul Temesi Ferike ilyen hosszúkat ír, úgyhogy van mit olvasni. De ilyen rohamokba jön rám az, hogy van egy időszak, amikor népmeséket olvasok, ezt az Ámi Lajos nevű meseíró, aki egy csoda. Akkor az elmúlt időben ugye döntöttem, hogy én bölcsészkart végeztem és a Vörösmarty Mihálynak a hosszabb dolgozatai közül csak egyet olvastam, most el fogom olvasni.

[00:49:12](#)

Domokos Mátyás: Hát akkor végre ez, mert...

[00:49:14](#)

Lázár Ervin: Na most elnézést kérek, a Zalán futását most se tudtam elolvasni. Neki vágtam, de a Délszigetet például elolvastam, és nagyon-nagyon élvezetes dolgokat találtam benne. Akkor van úgy, hogy valami, mondjuk, a kémia kezd el érdekelni és akkor kémiát olvasok. Nem is értem, hogy gyerekkoromban miért utáltam annyira, amikor az olyan érdekes. De hát elolvasok a te biztatásodra még másokat is

[00:49:51](#)

Domokos Mátyás: Jó, de próbáld meg a Zalán futását is egyszer, tudniillik ez...

[00:49:56](#)

Lázár Ervin: Tudtam!

[00:49:59](#)

Domokos Mátyás: Ez a Lázár egy gondolatolvasó, mert amikor Vörösmarty nevét kimondta, rögtön eszembe jutott, amit Weöres Sándor igen gyakran kérdezett az emberektől, hogy és azt szeretné mondani, hogy ez vicc, holott nem vicc. Mert azt kérdezte, hogy mit gondoltok - fejhangon beszélt - vajon hányan olvashatták ebben az évben a Zalán futását? Ez volt neki a visszatérő kérdése és ezen érdemes egyébként erre...

[00:50:31](#)

Lázár Ervin: Emelje föl a kezét, aki végig olvasta a Zalán futását!

[00:50:34](#)

Domokos Mátyás: Egyszer is!

[00:50:36](#)

Lázár Ervin: Ott van! Egy, kettő, három. Hát gyerekek...

[00:50:39](#)

Domokos Mátyás: Hát ez egy művelt világ itt! Mindegy.

[00:50:41](#)

Lázár Ervin: Ez óriási!

[00:50:43](#)

Domokos Mátyás: Na de ami a viccen túl van az, hogy van egy ilyen mű, amit egy idő után vagy múltán mondjuk így, hogy senki se olvas, illetve az az egy-egy olvasó, az egy elhanyagolható.

[00:50:58](#)

Lázár Ervin: Az azért valaki.

[00:50:59](#)

Domokos Mátyás: És mégis valahogy kétségbevonhatatlanul létezik, ugye, nem? Hát a Zalán futása mindenkinek a tudatában benne van, ugye azokéba is, akik nem olvasták, ugye. És ott van a Zalán futása egy sereg dolog, amit olvasott, az nincs ott a [...].

[00:51:16](#)

Lázár Ervin: Természetesen azok az emberek, akik azt mondják, hogy engem a költészet abszolút nem érdekel és köpök rá, most nyilvánvaló, hogy ha itt elővesszük a régi költőket, valószínű, hogy nagyon-nagyon kevés ember olvasta el a Zalán futását. És ugye itt négyen felemelték a kezüket, de nem szabad azt elfelejteni, hogy ezek az irodalmi művek saját korukban olyanok voltak, mint az élesztő. Tehát hatottak és megváltoztatták a kor szellemi világát, és ez a szellemi világ mindenre kihatott. Arra az emberre is, aki azt mondja, hogy nekik tök mindegy, hogy létezett Vörösmarty vagy nem létezett. Nem mindegy, hogy létezett Vörösmarty annak se, aki soha nem olvasta, Vörösmartynak a nevét se tudja, tehát az irodalom ezért nagyon fontos és egyben ugye vigasztaló is, hogy ha valamit hárman elolvasnak, és a fejükben megindul valami és ők ezt a hatást továbbadják, akkor egy irodalmi mű már nem hiába született. Ezt találja ki magának a magyar író, akit egyre kevesebben olvasnak, beszélnek, kitaláció.

[00:52:31](#)

Domokos Mátyás: Ezt találja ki, de hát valamibe valamihez ragaszkodni kell. Szóval mondjuk, én nem szégyellem megmondani ebben az irodalomidegen vagy akár irodalom ellenesnek is mondható világban is megmaradtam irodalom sovínisztának egyszerűen azért, mert valahogy korakamaszkoromban az irodalom, az olvasás nyitotta ki az agyamat, ha ugyan van, és

kinyitotta. Tehát mondjuk ebből a fikcióból elindulva is, na mindent, ami számomra igazán fontos onnan kaptam. Na most azt tapasztaltam, és most már nem az én személyemről van szó, hogy a történelemben is, vagy egyáltalán, tehát a világ eseményrendjében is, ahol elvileg hát nincsenek kitüntetett dolgok, mert mondjuk miért fontosabb a waterlooi csata, mint ami mondjuk ugyanabban az időpontban ugyanabban a pillanatban esetleg Kínában zajlott? Vagy a még felfedezetlen mit tudom én hol a világon, mi mégis ez az esemény valahogy azáltal, hogy az irodalomban többen is megírták. Ugye Stendahl is, meg Victor Hugo is, meg mások is. Valahogy ezen a rejtett módon, amiről Lázár Ervin beszél, bekerül az emberek tudatába, szóval azok is tudnak róla valahogy, akik nem törődnek a történelemmel, akik fütyülnek arra. Szóval az, hogy mik történtek az ember, vagy az emberiség életében valahogy mégis a legmaradandóbb és a legsúlyosabb módon mégis az irodalom, a művészet, de elsősorban az irodalom őrzi meg és tartja meg. És lehet, hogy ez csak fikció, és lehet, hogy csak illúzió, hát bizonyára az, mert ennek nincsen egy olyan egyetemes objektivitása, hogy mondjuk egy hangya is ugyanezt gondolja, vagy mit tudom én. De számunkra nincs más alternatíva, tehát számunkra azon kívül, amit megtapasztaltunk és megtapasztalhattunk, mint érzékletes realitás, mégis az van meg, amiről az irodalom beszélt, amit az irodalom kifejezett, az, hogy milyen volt, és ez nem egyszerűen a történelem illusztrációja, vagy nem egyszerűen szociológia, hanem én úgy gondolom, hogy az, hogy mi történt és mi volt valójában mondjuk Jókai korában, vagy mi történik valójában e pillanatban másutt, ahol én nem vagyok ott, ugye. Azt talán nem tudhatjuk, de az, hogy annak, ami történt, mi lehet a lényege, milyen lehet az íze, a légköre az atmoszférája? Ezt mégiscsak az irodalom tudja megragadni és kifejezni, csak az irodalom rendelkezik azzal a konkrétsággal, amely egy ilyen utalásos jelrendszer révén a szavak révén ezt mégis fixálni tudja, mint a fixáló oldat a fényképlemez. Szóval nekem ez lehet, hogy ez így romantikus elfogultság én ezt megtapasztaltam, és nem csak magamon, mert másokon is. Egyáltalán a művelődéstörténet vall egyebek közt erről és nagyon sok mindent mondjuk nem akarom őt a waterlooi csatába belevinni, de arról, hogy mi fordulhat meg az ember fejében érzéseiben satöbbi satöbbi. Mondjuk a Lázár novelláiból is megtudtam és meg tudok, és nekem valahogy az jelenti azt a dolgot, tehát mindegyikben van valamilyen valami fölfedezés, valami többlet. Úgyhogy akinek ez fontos, az lehet fontos, akinek nem fontos természetesen nem fontos, de hát ez az, ami izgatja az embert és hát ha már Vörösmartyt mondtad, ugye Vörösmarty gyakran idézett mondása vagy a versben van, hogy „Nem érez, aki érez. Szavakkal mondhatót.”, ugye? Tehát mégis az irodalom erről próbál mindig beszélni, amiről a köznapi szavakkal úgy érezzük, hogy úgy gondoljuk, hogy nem lehet megközelíteni, nem lehet megfogni, nem lehet róla beszélni és mégis. És ez a csodás elem tulajdonképpen az irodalomban ha van, hogy ez mégis sikerül. Most nekem ilyen élményt adott a mester egyik másik novellája, és csak sajnálhatjuk, hogy nem ad többet és nem ad többször. Nem akarom őt ezzel kínos helyzetbe hozni, nem azért beszélek róla, hanem hogy legyen kedve most is és ezután is mégis beszállni ebbe a rettentő munkába, amiről ilyen úgy beszélsz, hogy az ember legszívesebben elejtené.

[00:58:13](#)

Lázár Ervin: Már elkezdtem, már rendet csináltam az íróasztalomon, mindig úgy kezdődik. Akkor másnap újra rendetlenség lesz, és ha egyszer már igazán rend lesz, akkor el fogok

kezdeni dolgozni. Most, hogyha nem kellett volna Szegedre jönnöm, akkor már írtam volna egy fél novellát.

[00:58:32](#)

Domokos Mátyás: Na jó, hát ez igen. Szeretném viszont megkérdezni a kedves jelenlévőktől, hogyha fel tudnak tenni vagy fel óhajtanak tenni, akár kellemes, akár kellemetlen kérdéseket a mesternek, hogy legyenek szívesek, ne csak én gyötörjem itt őt ezekkel a buta kérdésekkel. De a buta kérdések a legfontosabbak egyébként tapasztalatom szerint, mert mindig buta kérdésekből születnek meg a kérdésekre kiizzadt válaszadási kísérletekből a legérdekesebb dolgok.

[00:59:09](#)

Lázár Ervin: Egy kérdést mindjárt el is mondok, amit a gyerekek tettek föl. Hogy buta kérdés, vagy zseniális kérdés nem tudtam rá válaszolni. Azt kérdezte a gyerek, hogy Ervin bácsi csak ír vagy dolgozik is? Ebből látszik, hogy ez a szórakozás, ugye.

[00:59:38](#)

Tényleg bátran kérdezhetnek bármit.

[00:59:44](#)

Kérdező 2: Mit csinálsz, amikor nem írsz?

[00:59:46](#)

Lázár Ervin: Amikor nem írok?

[00:59:47](#)

Kérdező 2: Igen, azon kívül, hogy szenved [...]

[00:59:49](#)

Lázár Ervin: Hát először is szenvedek, ugye. És a legkülönbözőbb tevékenységekkel tudom az időt múlatni. Olyanokkal, hogy szerintem még nézni is rémes, de hát ugye először is dolgozom. Beállok egy szerkesztőségbe, és rengeteg kéziratot olvasok. Nagyon szeretek erdőben csatangolni és hát olvasással is foglalkozom. Ha nem dolgozom, akkor elég sokat olvasok. Ezt csinálom, hogyha nem írok. De ha írok, akkor is ugye nagyon keveset tudok mondjuk. Van nekem egy olyan mesém az a címe, hogy a Fájós fogú oroszlán és mindenki ugye jókat röhög rajta és azt a kis versikét egy fél évig írtam öt soronként és mindig majdnem sírtam, amikor az öt sort meg kellett írnom, mert annyira szenvedtem tőle, de remélem az [...] nem látszik a mesén.

[01:01:07](#)

Kérdező 3: A fogfájás az annak az élménye?

[01:01:10](#)

Lázár Ervin: A fogfájás nem, nem az nekem egyébként is szokott fájni.

[01:01:13](#)

Kérdező 3: Mármint a szenvedésnek

[01:01:18](#)

Lázár Ervin: Nem, nem, nem. Nem, az más. Az a nagyképűséghez tartozik a fogfájás.

[01:01:24](#)

Kérdező 3: És mit csinálnak [...]?

[01:01:27](#)

Lázár Ervin: Hát velük én már nem foglalkozom, mert ugye levették rólam a kezüket és eltávoztak. Saját önálló életüket élik, de ezt komolyan mondom, mert ugye ezeket a meséket a gyerekek az iskolában elő szokták adni, és akkor meghívják, hogy Ervin bácsi lesz szíves eljönni, mert előadjuk és hát óriási szövegelés folyik. És ugye amíg fiatalabb voltam és nagyobb marha, akkor azt mondtam nekik, hogy gyerekek én nem bánom, hogyha kihagyjuk a meséből de bele ne írjatok. Most ez a legnagyobb örültség, olyan szépeket írtak bele és akkor előadják és a saját gondolataikat belerakják, ami nekem ugye soha nem jutott eszembe, különben beleírtam volna. És hát ezek.

[01:02:18](#)

Kérdező 3: Féltékenységből [...].

[01:02:20](#)

Lázár Ervin: És ez azt jelenti, hogy hála istennek ezek a mesék már önálló életüket élik, semmi közöm hozzájuk, nem tudok beleszólni a létezésükbe. Újakat kellene előállítani

[01:02:45](#)

Tudom ez a legkínosabb és én úgy szeretek hallgatni.

[01:02:58](#)

Kérdező 2: Volt valami beleszólása abba, hogy ki illusztrálja a műveit, vagy?

[01:03:03](#)

Lázár Ervin: Hogy ki illusztrálja a műveimet, volt-e beleszólásom? Akkor elmondom ez az énelső könyvem, ami megjelent, nem ez volt, amiről a Domokos Matyi beszélt, hanem egy mesés kötet. A kisfiú meg az oroszlánok. Ezt én végzős egyetemista koromban írtam szakdolgozat helyett. Csak elég zűr lett később a szakdolgozatom, amely akkor nem készült el. És akkor is már Pécsen laktam és akkor betettem egy borítékba és elküldtem a Móra Ferenc Könyvkiadónak a kéziratot és nem válaszoltak rá. És egy év múlva fölmentem és mondtam, hogy hát lehet, hogy nem tudják, hogy ki vagyok, de ide küldtem egy kéziratot, az volt a címe, hogy *A kisfiú meg az oroszlánok*, hogy olvasta-e valaki. Janikovszky Éva, aki ott szerkesztő volt a nyakamba ugrott és azt maga írta és végig cipelt a kiadón, hogy itt az az ember, aki *A kisfiú meg az oroszlánokat*. Hát magát ki akarjuk adni! S mondom miért nem írták meg legalább mondjuk két sorba vagy egy [...] Jaj, hát elnézést! Boldogan hazamentem Pécsre, eltelt megint négy hónap. És egyszer csak kapok egy levelet, hogy elnézésemet kérik, de a kéziratot elvesztették. És akkor, hát persze nekem volt egy másik, ezt elküldtem és hát gondolhatja, hogyha egy szerzővel, akinek se neve, senki nem volt, így bántak, akkor nem a szerzőt kérdezték meg, hogy ki illusztrálja a könyvét. Hanem nekem végtelen szerencsémre a Réber Lászlót jelölték ki és csak akkor találkoztam vele, amikor már azt hiszem a harmadik könyvemet is illusztrálta akkor találkoztunk. És egy nagyon kedvemre való ember csak az orosz hadifogságáról lehet vele beszélni, művészetről nem és egy igen szeretetre méltó ember. Most meg úgy van ugye, hogy a kiadók azokat az illusztrátorokat veszik elő, akikről azt gondolják, hogy a legjobban eladható, hogy akire bukik a nép. Kiderül, hogy a nép nem bukik sem az illusztrációra, sem a könyvre. Tehát ilyen formán nem volt beleszólásom, de a legnagyobb egyetértésemmel találkozott a Réber László. Azért beszéltem én hosszan, hogy úgy látszódjon, mint hogyha sokat kérdeztek volna.

[01:06:07](#)

Kérdező 2: Ha most egy darabig nem óhajt írni, akkor biztos, hogy dolgozás mellett rengeteg ideje fog felszabadulni és tegyük fel Pécsen vagy Szegeden egy pár ember indítana egy gyerekfolyóiratot vagy egy gyereklapot, elvállalná-e a szerkesztését, vagy [...] benne.

[01:06:21](#)

Lázár Ervin: Hát én óhajtok írni. Reggel fölkelek és egy óhaj vagyok, hogy ma írni fogok. Tehát nem ez, mert még nem fejeztem be ezt a könyvet, amit most 8 éve kezdtem el írni. Tehát azt be kell fejeznem. És akár hiszi, akár nem, én ilyenhez nem értek, hogy gyereklap. Nekem erről fogalmam sincs. Ezzel kínoztak eleinte a Móra Könyvkiadóba is, hogy mondjam meg, hogy hány éveseknek való a könyvem. Hát mit tudom én, hány éveseknek való? Mert ugye rá kellett írni, hogy 3-5-ig vagy valami. Mondtam, hogy írjanak rá, amit akarnak és a már sokszor megpróbáltak engem bevonni ilyen gyereklap szerkesztőségbe és akkor leültünk és kiderült,

hogy abszolút fogalmam sincs a gyereklap szerkesztéshez. Nem is szerkesztettem soha gyereklapot. Szóval nem. Szívesen részt vennék benne, de nem értek hozzá ez a baj.

[01:07:36](#)

Kérdező 2: S verset többet írna?

[01:07:38](#)

Lázár Ervin: Verset, kettőt is írtam.

[01:07:42](#)

Domokos Mátyás: Nem adnád elő?

[01:07:44](#)

Lázár Ervin: Megint elfelejtettem elhozni.

[01:07:48](#)

Kérdező 3: [...] csütörtökről.

[01:07:49](#)

Lázár Ervin: Ez az egyik az igaz, hogy ezt nem én írtam, ezt úgy álmodtam ezt a verset. Oda szoktam tenni magam mellé egy papírt és hogyha valami szöveget álmodok, akkor fölírom, mert elfelejtem. Ennek a 99%-a író nagy marhaság ezeknek a szövegeknek. Ez is az lesz, olyan aranyos, hogy ezt beletettem a mesémbe. És ugye én nagyon szeretnék verset írni, ezért aztán mikor egy állatlexikonban egy bizonyos bogárnak az összes jelzőjét megtaláltam, ezeket egybe raktam és abból egy olyan szép vers jött ki, kár, ezentúl mindig magammal fogom hozni. És a két verset is írtam. Nyugodtan mondják meg, hogy most már unják, meg akarják nézni a meccs végét. Diszko lesz.

[01:08:59](#)

Mit lehet kérdezni egy írótól? Én se tudnék tőle kérdezni semmit.

[01:09:05](#)

Domokos Mátyás: Hát, ha senki nem tud kérdezni magamat is beleértve, akkor azt gondolom, hogy megköszönöm a...

[01:09:11](#)

Kérdező 1: Ne, ne zárjuk még be, szerintem

[01:09:13](#)

Domokos Mátyás: De lehet kérdezni azért.

[01:09:14](#)

Kérdező 1: Úgyhogy nyugodtan tessenek kérdezni.

[01:09:16](#)

Domokos Mátyás: Persze.

[01:09:18](#)

Kérdező 1: Addig szeretnék én annyit mondani, hogy annyira szerencsésnek érzem magunkat itt Magyarországon, hogy olyan csodálatos gyerekirodalma, ami nem is jó kategória biztos. Kérdezném is, hogy szereti-e, hogyha azt mondják, hogy gyerekirodalom vagy egyáltalán ez nagyon jó irodalom úgy, ahogy van. Minden esetre gyerekeknek is szóló irodalmat gyönyörűt olvashatunk Weöres Sándortól Lázár Ervinig és Kormos Istvánig mindenkit. Most Kormos Istvánnak jó ismerőse, barátja volt.

[01:09:54](#)

Lázár Ervin: Barátja nem voltam, de jó ismerőse voltam.

[01:09:58](#)

Kérdező 1: Azt szerettem volna kérdezni az önök kapcsolatáról, hogy egyáltalán egyrészt. De ha ezt nem, akkor pedig hogy mi a véleménye akkor erről, hogy gyerekirodalom? Ez ugyanolyan rendű, rangú, mint bármilyen más. Nyilván nem zavarja, hogyha azt mondják, hogy az egyik legjobb gyerekíró a mindenkori magyar irodalomban.

[01:10:17](#)

Lázár Ervin: Hát nagyon megtisztelő, olykor. De hát én először is nem vagyok hivatott ezt eldönteni, kettő, hogy ha valakinek Magyarországon azt mondják, hogy te gyerekíró, az körülbelül annyi, hogy te hülye. És én ugye írásaim születésekor megélt szenvedésemet veszem mércének és az mind a két műfajnál egyforma, úgyhogy én nem teszek eközött különbséget.

[01:10:53](#)

S a Kormos Pistát nagyon szerettem és akkor mindjárt el is mondok róla egy történetet. Hogy azt állította, hogy ő fiatal korában futballozott és a Ferencvárosban is játszott egyszer. És akkor a Zelk Zoli hozott egyszer egy újságpapírt és azt mondja megtalálta a Pista a tudósítást a meccsről azt mondja: „A fiatal kormos a csatársor kerékkötője volt”. Ezek után én nem voltam rest, láttam egy trafikba, hogy valami Ferencváros füzetet, hogy a Ferencváros születésétől

kezdve mostanáig minden játékost, aki akár egy percet is játszott a Ferencvárosba benne van. K betűhöz lapoztam és Kormos nem volt. Úgyhogy az elhunyt találta ki ezt a szöveget. A Kormos úgy találta ki, hogy ő futballozott. De a történet igaz.

[01:12:02](#)

Kérdező 1: [...] sok mindenkit érdekel, hogy a nevek, ezek a csodálatos nevek ezek hogyan keletkeztek?

[01:12:07](#)

Lázár Ervin: Itt vagy Fruzsí? Itt van, hát ott van a leánygyermekem, aki ugye most már elvesztette mindazt a tehetségét, valamint kétéves korától mondjuk 8 éves koráig birtokolt. Hát a legtöbb nevet ő találtak ki, ő volt az, aki 2 éves, 2 és fél éves korában mondogatta a versikét, hogy csigabiga gyere ki ég a háza Dideki. Nem tudtam, hogy miért áll meg a háza után, hogy ég a háza Dideki. És mondom, hogy kislányom, kinek a háza ég? Azt mondja, nem érted? Hát a Didekinek. Ez világos. Akkor ebből lett a Dideki. És akkoriban az Új Írás minden év végén kiadott egy ilyen falinaptárat, amin egy írónak a képe volt és a Berzsenyié volt akkor, és a Berzsenyit adták ki és mi azt a konyhába kiszögeztük a falra. És akkor egyszer a szobában ülök és jön be a Fruzsí és így nagyon el van keseredve. Mondom mi bajod? Azt mondja csúnyán néz. Kicsoda? A Berzsián. És tényleg kimentem, csúnyán néz azon a képen. A Berzsián csúnyán néz és hát ebből lett nekem a Berzsián és a Dideki című könyvem. A Szegény Dzsonit és Árnikát ő rendelte meg. Nem tudom, hogy honnan vette ezt a szegény Dzsonit. Elmesélte még azt is, hogy mi legyen a történet, hogy legyen benne boszorkány. Mondom a boszorkányt nem, de igenis boszorkány is legyen benne. És ráadásul ezt a könyvemet írtam meg leggyorsabban, mert minden nap megkérdezte, hogy hol tartasz? Amikor kilencedszer mondtam neki, hogy a 3. oldalon, akkor nagyon mérges lett. Így aztán be kellett fejeznem. És hát általában...

[felvétel vége]

[01:14:36](#)

Lázár Ervin: És hát általában azért mondtam az elején, hogy a gyerekek nagyon sokat segítettek, és akkor lehet, hogy már hallották már hatvaezerszer elmondtam, ugye a gyerekről a példázatomat. Ez igaz, hogy nem a Fruzsí, hanem a fiam, ugye aki 3 éves volt és azt mondta hogy sakkozunk és akkor kirakja oda a sakktáblát és kérdeztem tőle hogy melyikkel akarsz lenni, és azt mondta hogy a sárgával. Ugye, hogy nevetnek rajta, pedig tessék hazamenni és megnézni, hogy milyen színe van, az sárga.

[01:15:16](#)

Mi azért járunk iskolába meg egyetemre, hogy a közmegegyezést megtanuljuk, hogy mit hogy kell nevezni. Egyébként nem értjük meg egymást, és közben teljes mértékben elfelejtjük azt, amit kicsi korunkban teljesen egyéni módon vártunk, és valami egészen másnak képzeljük, mint bármilyen más ember és ezért volt olyan fontos, hogy a gyerekek időnként rámutatnak valamire,

akár nyelvi dologra, akár ilyen kis elhallásra, vagy egy ilyen sárga sakkbábura, hogy az ember megint valami nagyon fontosat kapott, úgyhogy a gyerekek rettentő sokat segítettek.

[01:16:16](#)

Kérdező 3: Csukás Istvánnal van valami kapcsolata?

[01:16:19](#)

Lázár Ervin: Hú, de még mennyire, és hogy holnap lesz a szerzői estje, és ránk parancsolt, hogy oda menjünk el és mindig összetévesztenek bennünket, ugye ő is egy kövér bajszos. Azt mondtam neki, hogy azért növesztettem szakállat, hogy ne tévesszenek össze veled. És úgy, hogy a vége felé már amikor hozták, hogy „Csukás Úr, legyen szíves dedikálja a könyvét!”, akkor nyugodt lélekkel odavettem, ráírtam „Szeretettel”, egy t-vel, „Csukás István”. És mondtam neki, hogy ne csodálkozz, ha elterjed a híre, hogy nem tudsz nem csak írni, hanem helyesírni sem. De azt állította, hogy visszaadta a kölcsönt. Nagyon szeretem a Csukást, egy egészen egyedi tehetség, a Pistike az kiváló költő, kiváló meseíró. Őt is megszorította néha gondolom, amikor ezeket a tévésorozatokot kellett neki írni, akkor azért az egy kemény dolog lehetett, mert ugye a legkevesebb 13 lehet egy ilyen sorozat, és akkor, amikor mondjuk Amerikából megrendelik, akkor nem elég nekik 13, hanem akkor valami 50 valahány.

[01:17:52](#)

Kérdező 3: Dallas méretű [...]

[01:17:54](#)

Lázár Ervin: Igen, és akkor neki kell ülni szegénynek, és mint egy vadembernek. Most ő azért profi író, mert én soha nem tudnám megcsinálni, ha kérésre feszítenének, akkor se, és ezt úgy megoldja, hogy az zseniális. Tehát ez a profi író, akit én mindig irigyeltem.

[01:18:23](#)

Kérdező 1: Azt mondta, hogy a gyerekei segítettek sokat. A Weöres Sándornak nem volt gyereke, mégis [...] egy lelki beállítódás azért kell, egy affinitás.

[01:18:30](#)

Lázár Ervin: Biztos, hát azt én hozzá szoktam tenni, hogy az alsórácegresi gyerek is bejött gyakran, nyilván aki én voltam, és ő is segített persze, anélkül nem lehet. Meg a Zelk Zolinak se volt gyereke, és mégis milyen szép gyerekverseket írt. Szóval ez biztos nem egy kizáró kategória, de nekem még plusz szerencsém volt, hogy de hát nem csak a saját gyerekeim segítettek, természetesen mások gyerekei is, mert már magát ezt *A kisfiú meg az orosz lányokat* akkor írtam, amikor még egyáltalán nem volt gyerekem. Ez is egy kis fiúnak a segítségével történt, aki bevont engem a saját mesevilágába, és odahívott ahhoz a kertjük sarkában levő

deszka építményhez, és azt mondta, hogy „Mutatok neked valamit, nézz be!” és akkor benéztem és ugye nem volt bent semmi. Én marha nem láttam, aztán megmondta, hogy ott az egy öreg oroszlán, úgy hívják, hogy Bruckner Szigfird. Azaz, hogy akkor még csak Szigfridet mondott, mert a Brucknert, azt ilyen marhaságot csak én tudok [...] kitalálni és így kezdődött a dolog, tehát az is egy gyerekekkel való kapcsolat. Meg sok ilyen írás van, amire egy gyerek inspirál.

[01:20:11](#)

És azt gondolom, hogyha senki nem fogok vele megsérteni, hogyha elején itt ülhetek egész reggelig, de hogyha el akar valaki menni nyugodtan keljen föl és menjen, mert tényleg nem, mert gondolom annyiféle dolga lehet az embernek 20 éves korában, hogy..

[01:20:32](#)

Kérdező 1: Annyit mondanék én is, hogy aki akar még maradjon, most az első részét lezárjuk az estnek.

[01:20:44](#)

Kérdező 2: [...] Az osztályban konfliktusok voltak, meg hát egyébként is elég sűrűn előkerült már ez így több mesénél..

[01:20:50](#)

Lázár Ervin: Milyen rendes osztályfőnöke van.

[01:20:52](#)

Kérdező 2: Tényleg nagyon rendes osztályfőnökünk volt, és én azt szeretném megkérdezni, hogy mennyire tudatosan tanító célzatú egyik-másik mese? Vagy ez is egyszerűen a gyerekekből jött? Nehogy azt higgye, hogy a gyerekekből jött.

[01:21:04](#)

Lázár Ervin: Nem, de azt gondolom, hogy semennyire sem tanító célzatú, mert erről *A hétfejű tündér* című meséről egyszer odajött hozzám valaki és akkor azt mondta, hogy én ezt azért írtam, mert környezetvédő vagyok, és nem akartam neki mondani, hogy eszembe se jutott a környezetvédelem, de hogyha ő ezt látja benne akkor. Hát ugyanis minden irodalmi műhöz két ember kell. Egyik, aki megírja, a másik, aki olvassa. És akkor, amikor a két ember viszonylatába kerül a dolog, akkor ez teljesen egyedi lesz, és annak a szerzője nem csak az író, hanem a befogadó is, tehát nekem nem nincs jogom ahhoz, hogy elképzeléseim, ha csak nem valami nagy marhaság, helyreigazítani hát ő ezt gondolta róla. Én soha nem gondoltam arra, hogy na, most én leülök és tanító célzattal írok valami mesét, otthon szoktam gyerekeknek mesélni este, ezeket nem írtam meg soha. [...] De hát elgondolkoztam rajta, mert sokkal komolyabb dolgokat is mondtak, tehát egy nálam sokkal okosabb ember, aki az én szövegekbe valami olyan

összefüggést lát meg, amihez szükségeltetik az is, az ő rendkívüli műveltsége, amit ugye én nem közelíték meg, mert én így azt még nem olvastam, mint ő. És ebből olyan összefüggéseket vont ki, amit én nem gondoltam el soha, hogy ez benne van, de nem kizárt, hogy benne van. Tehát benne lehet a dolog, hogyha már ő egyszer észrevette. Tehát én nem igazítok helyre senkit, csak akkor, hogyha tényleg valami olyasmit mond, amiről nincs szó. Tehát amikor mondjuk, színházba elő vannak tessékelve, akkor csak egy dologhoz ragaszkodik az ember, hogy az egésznek a szellemiségén ne változtassanak. Mert hogy mondjuk, rokonszenvessé teszik a darab előadása során azt a figurát, akit én nem szeretek, vagy legalábbis nem tartom rokonszenvesnek, az nem tetszik, tehát csak ilyenekre gondol az ember, másra nem.

[01:23:58](#)

Kérdező 2: [...]

[01:24:05](#)

Lázár Ervin: Rémisztőek? Na tessék. És melyik volt rémisztő?

[01:24:12](#)

Kérdező 2: [...]

[01:24:15](#)

Lázár Ervin: Hát lehet, hogy ezt már ugye később írtam idősebb koromban, és egy kis keserűség is volt benne néha, de én írtam korábban is olyan mesét, aminek nem a szokványos, úgynevezett jó a vége, hanem a vége rossz, és ezért nagyon sok szidást is kaptam a gyerekektől, nem tudják elfogadni és én is gondolkoztam, hogy szabad-e ilyen meséket írni. Aztán arra jutottam, hogy hát, ha így adódott, hogy valaminek nem igazán boldog a vége, akkor ilyet is szabad írni, mert az életben szomorúság is előfordul. De én nem tudom, hogy annyira szörnyűségesek lennének ezek a.

[01:25:10](#)

Kérdező 1: [...]

[01:25:15](#)

Lázár Ervin: Ajaj. Ez a horrormese. Hát arra akartam figyelmeztetni a manó mesében, hogy magának is vannak manói, hogy gondolja végig, hogy.

[01:25:33](#)

Kérdező 1: Túl sok a rossz manó.

[01:25:36](#)

Lázár Ervin: Túl sok a rossz manó?

[01:25:37](#)

Kérdező 1: Igen, az emberben, hogyha saját manók közé [...]

[01:25:45](#)

Lázár Ervin: Nem tudom.

[01:25:51](#)

Kérdező 4: [...]

[01:25:55](#)

Lázár Ervin: Már filmen? [...] A film az egy ugye, én, aki nagyon verbális író vagyok, mert a nagyon kötődöm a nyelvhez, alig lehet ezt, az a rendező munkája, hogy valami olyasmit csináljon képbe, amit én leírtam. Most ha valamilyen film jó ezek közül, akkor az sokkal inkább a rendező érdeme, mint az enyém, és amelyik hát, van amelyik tetszik, van amelyik nem. Ehhez az embernek nincs már igazán annyira köze ahhoz a.

[01:26:37](#)

Kérdező 4: Pedig a forgatásokon nem nagyon [...] beleszólni olyan dolgokba?

[01:26:41](#)

Lázár Ervin: Hát csak nem képzeled, hogy elmegyek a forgatásra.

[01:26:45](#)

Kérdező 2: És melyik?

[01:26:47](#)

Lázár Ervin: Tessék?

Kérdező 2: Melyik az?

[01:26:49](#)

Lázár Ervin: Hát ezek ilyen kicsi dolgok volt. Egyszer nem akarom megmondani melyik rendező, nem akarom megmondani melyik színésznő, megcsinálták ezt a kis *Dömdödöm*-ös mesét a televízióba, és valami többen is megcsinálták, nem biztos, hogy egyre gondolunk. És az valami rémes volt. Először is, az én drága okos, nagy eszű, kiváló, jószívű Dömdödöm nevű

hősi, azt egy hülyének ábrázolták. Ez volt az egyik, ez a Vacskamati nevű, ugye lélek, annál jószág, azt egy ilyen nyervogó macska lett, hát nagyon el voltam keseredve, amikor azt láttam. Legjobb, ha nem nézi meg az ember.

01:27:46

Kérdező 4: [...]

01:27:48

Lázár Ervin: Igen, de ugyanezt megcsinálták gyerekek is, akik meg zseniálisak voltak. Szóval, ahogy a Réber László rajzaival hozzáadott valamit ezekhez a mesékhez és hát így olyan volt, hogy nekem is teljesen új volt, hogy a gyerekek is tudnak egy ilyen meséből valami olyat csinálni, nekem is teljesen új, és akkor hajlamos vagyok azt gondolni, hogy ha ilyen [...] csinálni a gyerekek, tehát nem is arról.

01:28:22

Kérdező 3: Például *A kisfiú meg az oroszlánok [...]*

01:28:27

Lázár Ervin: *A kisfiú meg az oroszlánok?* Igen. Elégge olyan volt, mint ami nem röpül föl a földről az a film, de annak kivételesen egyszer voltam a forgatásán, mert a Dajka Margit látni akarta a lányomat és ezért el köllött mönni, és a Fruzsit csak ilyen pici volt. Bevittük, és a Dajka Margittal beszélgetett és én akkor láttam, hogy hogy csinálják ezt a filmet. Makettekből, és valami egészen fantasztikus trükkdolgok voltak benne, amik nem voltak tökéletesen megoldhatók, mert akkor azt állították, hogy akkor nagyon drága lett volna a film, és tehát volt benne valami kis olyan rossz esetlenség a trükkök miatt, ami lehet, hogy ha nem láttam volna ezt a felvételi napot, akkor eszembe se jutott. De mondjuk nem tudok róla rosszat sem mondani, de igazából nem is tetszett annyira.

01:29:49

Kérdező 1: Elégge riasztó, hogy a televízióban, hogy legalábbis a hét megadott [...] nyomasztják, és ilyen üzleti szellemre és az adózás különböző módozataira tanították őt a legutóbb, alig akartam hinni a fülemnek. Személyi jövedelemadó és ilyenek vannak a gyerekekben, [...] és hát az üzleti világ dominál, tehát ez nagyon rossz világra fejleszti a gyerekek ízlését. És hát ifjúság ide vagy oda, mert ne várjunk olyan túl sokat egy ilyen hatástól, de én azért elégge elrettentőnek találom. Az amerikai [...] mesés könyveiben [...] figurákkal telített mesés könyvek tömkelege van a piacon, amellet hogy van Benedek Elek meg Lázár Ervin is nyilván, de elriaszt.

[01:30:48](#)

Lázár Ervin: Ide korlátozni ezt a dolgot, ezt nem szabad, csak azért mert ugye ilyen gyerekfilmek, gyermekese különbségek vannak. A gyerek környezetének az életvitele és a gondolkodása az pontosan olyan, mint a Walt Disney. Tehát nem elsősorban, nem a Walt Disney filmből szerzi azokat az élményeket, amiből aztán esetleg lehet pontosan olyan ember lesz, amit mondjuk mi nem szeretnénk. Ez az egyik, a másik az, hogy ugye van televízió, akár akarjuk akár nem, hozzá kell szoknunk, és hát biztos megteremti majd a televízió saját maga, nagyon művészi és színvonalas műfajait, nem tudom.

[01:31:50](#)

Hát ezt nem tudom. Ezekbe én nem tudok beleszólni és ugye az ember nagyon tehetetlennek érzi magát, mert nem ért se a politikához, se az ilyen sajtóügyekhez, tévéügyekhez, elég öreg már ahhoz, hogy ne tudjon mást csinálni, csak ami a saját munkája, abban próbálkozik. Tehát én még erre tanácsot se tudok adni. Én azt csinálom, hogy nem nézem a televíziót. Én még nem láttam egy *Dallast* se, egy *Szomszédokat* se, de tényleg. Egyszer elmentünk futballmeccsre a két [...] barátommal. És a hát ez egy válogatott meccs volt, örületes tömeges, bementünk a tömegbe, és akkor elkezdtek, hogy „Doktor úr, doktor úr!” és simogatták, mondom miért mondják ezt neked, hogy doktor úr? Azt mondja: „Te örült, hát nem láttad a *Szomszédokat*?” Ő abban a doktor. Nem láttam, és ott, ahogy ugye ott ültünk a lelátón egy csomó ember nem a meccset nézte egész idő alatt. Hát ilyen nagy... [megszakadt a felvétel]

[01:33:08](#)

Lényegében, ezt jogosan gondolom, mert ugye nem hiszem, hogy olvasással foglalkozott volna, [...], bár meg volt ugye a saját maguk művészete és a népmesékkal meg a népdalaikkal, és ugye a későbbi időkben is, hát nem volt azért olyan, az előbbi irodalom, az azért elég szűk körben mozgott, gondolom, hogy az ezentúl is így lesz.

[01:33:49](#)

Kérdező 1: Gyerekek mindenesetre elég irodalmat szoktak olvasni, meg már egészen kiskortól, óvodáskortól.

[01:33:55](#)

Lázár Ervin: Igen. A magyar gyerekkönyv kiadás, meg óvodai nevelés az nagyon kitűnő volt, és hogyha ez nem fogott a gyerekeken akkor biztos valami más helyen kell keresni az okokat, hogy ha nem olyan felnőtt lesz belőle mégse, amire akkor számítottunk, hogy ha jó irodalmat olvas.

[01:34:22](#)

Kérdező 1: S a novelláiban nagyon sokszor ír egy kerek arcú fiatalemberről, aki vidékről fölkerült a nagyvárosba Budapestre, nehezen szokja az életet. Ő tudott igazán budapestivé válni? Egyáltalán [...]

[01:34:43](#)

Lázár Ervin: Hát én szerintem, aki vidéki az sosem tud budapestivé válni, és éppen most gondolkoztam rajta, hogy azért én megszerettem Budapestet is, meg ahol lakunk. Ugye a legszebb helyen lakunk, a XI. kerületben, Ferencvárosban. Ez is tele van irodalmi emlékhelyekkel és az egyik sarkon Arany János lakott, és már akkor azt írta, hogy milyen rossz itt lakni. Velünk szembe Mikszáth lakása van, abban a házban, ahol lakunk, ott a *Nyugatot* szerkesztették valamikor. Sőt állítólag a mi lakásunkban lakott valamikor Benedek Marcell, habár csak az irodalmat nézzük, de mondjuk nem ezért szereti az ember, csak hát több évtizede itt lakik. És akkor úgy oldottam meg, hogy olyan kicsi országot, mint Budapestet Alsórácegreshez csatoltam, ez a külváros. Nem szokja meg az ember igazából soha. Aki ilyen vidéki tahó volt, mint én, az belépni se tud egy olyan előkelő terembe, ahova valaki már kisgyerek kora óta bejáratos volt, legalábbis én így vagyok vele. Úgy látom, hogy az összes vidékről származó barátom elég nehezen viseli el a külvárost, bár elszakadni se tudna mostmár tőle, nem tudna visszamenni oda, ahonnan jött.

[01:36:30](#)

Kérdező 1: De akkor miért döntött úgy, hogy [...]

[01:36:37](#)

Lázár Ervin: Tudja, amikor Pécsen kezdtünk már írók lenni, és megjelent egy pár könyvünk, ott volt egy pártbizottság. A pártbizottságnak volt három embere, a kultúrával foglalkozott egy az írókkal. Állandóan figyeltek bennünket, mindenbe beleszóltak és az ember egyszer csak úgy érezte, hogy megőrül, hogyha még itt kell maradni Pécsen a hat író egyikének. És aki ugye fiatalabb volt és hát hátamon a házam akkor fogtuk magunkat és elmentünk Pestre. És maga azt el nem tudja képzelni, hogy micsoda szabadságérzet fogta el az embert Budapesten. Törődik azzal bármilyen bizottságon belül mit csinállok a köbányai albérletemben? Dehogy. Azt se tudják, hogy [...]. Ez egy nagyon nagy megkönnyebbülés volt és akármilyen nehéz is volt, de Pest jelentette a szabadságot, ezután. Lehet, hogy ha a mostani körülmények között az ember kihúzná esetleg vidéken, nem tudom, de most már ez így alakult. Ezen nem lehet segíteni.

[01:37:59](#)

Kérdező 1: És a baráti körről hogyan alakult ki? Társasági ember gondolom.

[01:38:05](#)

Lázár Ervin: Hát ugye amikor Pestre kerültem, az Élet és irodalom szerkesztőségében dolgoztam, ahova mindenkire írók és művészek lejártak. Akkor én úgynevezett technikai szerkesztő voltam, ami azt jelentette, hogy csütörtökönként az én felügyeletem alatt és az én rajzaim alapján készült el a lap külső formája, hogy melyiket cikket hova tegyék. Ehhez nekem be kellett menni a nyomdába. A nyomda a Népszabadság székháza volt, és ott a földszinten volt egy kocsmáca, ahol ugye hát ez úgy van, hogy van egy fél óra munka ezzel az oldallal, amire a nyomdász összerakja be, addig egy kis szabadidő, addig én lementem a kocsmába. Úgyhogy csütörtökönként minden helyen számkivetett ember összegyűlt abban a kocsmában, mert tudták, hogy ott vagyok, és akkor ezek főleg ugye pontosan olyan vidékről jött fiatal írók, művészek voltak, mint én, a legtöbbje, és ezért főleg velük kötöttünk barátságot. Aztán korábbról még Pécsről volt egy baráti körünk a Szakonyi Károly, Gyurkovics Tibor, Kiss Dénes, Bertha Bulcsu akik, amikor mi Pécsen laktunk, akkor Pestről le szoktak jönni hozzánk és ott eltöltöttek 1-2 napot. Na most mi jöttünk föl Pestre és mi töltöttünk hát akkor hosszabb időket. Ez a baráti kör is megmaradt. És ez a. Ágh István, Bella István és ezek a vidékről följöttek, Utassy Józseka, szóval ez a baráti köröm itt Pesten. Ami egyre lazább ugye, mert valahogy ez a mostani világ nem kedvez a barátságoknak. Egyre kevesebbet találkozunk és valahogy jobb is lehetne ez.

[01:40:16](#)

Kérdező 3: [...] akkor ez ilyen baráti társaságbeli [...]

[01:40:21](#)

Lázár Ervin: Hát ezt a Végh Tóni csinálta ugye ezt a napot és minket hívott oda, igen. Igen, én voltam az első, aki onnan eltávoztattam akkor, mint a [...]. De ez a baráti társaság miatt volt nyilván igen, aztán szegények megbuknak.

[01:40:57](#)

Kérdező 2: Egy író el tudja később olvasni újra a saját műveit?

[01:41:02](#)

Lázár Ervin: Hát én azt nem tudom, hogy melyik író mit csinál. De most ugye a kötelező akkor elolvasni az embernek, amit ír, amikor újra kiadják a könyvét. És hogyha újra szedik, akkor tele lehet hibával és akkor hát ez olyan, mint a kényszerű végigolvasni az egészet. Ezt írója válogatja. Van olyan, hogy ugye játsszák egy színházban az ember darabját és én megőrülök, ha meg kell nézmem. Nem bírom. Van olyan, aki minden este elmegy, amikor a darabját játsszák és végig nézi. De ez nem nevetséges, semmiféle minősítés nincs ebben. Hát ő egy ilyen ember, aki ezt látni szeretné. Én meg nem szeretem látni és nem szeretem hallgatni, de ennek ellenére valahogyan amikor az ember valamire kíváncsi lesz és valamit előveszi és újra elolvassa és akkor vagy nagyon elkeseredik tőle vagy kevésbé.

[01:42:17](#)

Kérdő 1: Tehát a *Hét szeretőm* válogatását a Domokos Mátyás válogatása volt, vagy ön beleszólt?

[01:42:25](#)

Lázár Ervin: Nem, nem. Ez teljes mértékben rá volt bízva.

[01:42:29](#)

Kérdő 1: És hogy volt megelégedve a válogatással?

[01:42:32](#)

Domokos Mátyás: Kimegyek amíg válaszol.

[01:42:36](#)

Lázár Ervin: A mester tökéletes.

[01:42:37](#)

Domokos Mátyás: Hát jó anyaggal dolgoztam, mint tudják. Úgyhogy...

[01:42:45](#)

Lázár Ervin: Én azt hiszem, hogy először is ugye határt azt a lustaságom azonnal mélyen megkönnyebbült, amikor azt mondta, hogy ő mindent összeszed, sorba rakja. Azt megkérdezte, hogy időrendi sorba rakja vagy olyan sorba, amilyenbe akarja. Azt mondtam, hogy olyanba, amilyenbe akarja.

[01:43:05](#)

Domokos Mátyás: Szóval ehhez azért hadd mondjak annyit, hogy én ezt nagyon szívesen csináltam, mert úgy éreztem, hogy egy bizonyos összefüggésrendbe rakva ezek anélkül, hogy valaki nádpálcával mutogatnak. Valahogy még jobban meg is világítják egymást, illetőleg ezt az írói világot. Tehát azért nem a válogatás a lényeg, hanem az, ami a könyvben benne van. Szóval Magyarországon van egy olyan hajlam, hogy a ügy lényege szempontjából vagy másod vagy harmadrendű dolgot ünnepeljék, hogy erre egy anekdotát tudok elmondani, ami ezt nagyon jól kifejezi, hogy. Ez egy igaz történet, hogy egyszer Karinthy Frigyes, a nagy Karinthy valamit el akarsz intézni a lágymányosi adóhivatalba és hosszú sor állt ott a salter előtt, de beállt szerényen a sorba és valaki a tisztviselők közül észrevette és kiugrott a salter, meg odament, hogy Karinthy úr titkárának tetszik lenni? Ment büszkén, kihúzta magát és nem, én vagyok Karinthy. Igen? Tessék visszaállni. Szóval a magyar gondolkodásba sokszor megfordul a sorrend, hogyha Karinthy titkára, [...], tessék visszaállni. Na azért a Lázár Ervin erről van itten

szó és nem szóval ez én csináltam a századvégnél egy pár olyan novelláskötet válogatást, ahol arra törekedtem, hogy ebből a válogatásból még markánsabban kijöjjön egy írói természetes látás. Hát ezt próbáltam megcsinálni. Ő jóváhagyta, úgyhogy ennyi ennek a története.

[01:44:59](#)

Lázár Ervin: Hát igen, mert ehhez ő jobban ért, mint én, tehát azt a hogyha...

[01:45:06](#)

Kérdező 1: Kijött egy [...] igen, plusz bemutatjuk, Szegeden már rég nem lehet kapni. Ahhoz, [...] újra nyomják. [...]. Szerintem azt vettük meg.

[01:45:21](#)

Lázár Ervin: Azt az egyet.

[01:45:22](#)

Kérdező 1: De igen-igen, de hoznak sokféle példányt, itt most erre az estre is sokat rendeltünk, de még nincs utánnyomva. És hát a Gulácsy kép ez magától?

[01:45:33](#)

Lázár Ervin: Ezt ők választották.

[01:45:35](#)

Domokos Mátyás: Nem, ez egy Gulácsy képből van kivéve.

[01:45:38](#)

Kérdező 1: Igen, tehát nem az író úr utasítására?

[01:45:41](#)

[...]

Domokos Mátyás: Nem, nem.

[01:45:44](#)

Kérdező 1: De nagyon szép könyv, csak hogy...

Lázár Ervin: Sok képet mutattak, hogy mit akarnak odatenni, azt mondtam, hogy nekem teljesen mindegy.

[01:45:51](#)

Domokos Mátyás: Hát azért nem egészen, de...

[01:45:53](#)

Lázár Ervin: Az én kiadóm azt csinál, amit akar. Egyáltalán nagyon szép ettől a kiadótól, hogy úgy gondolták, hogy a meséskönyvemet újra kiadják és amit írok, azt is kiadják. Ám de, ugye kiadták ezt *A manógyárat* meg a melyiket? *A berzsián és didekit* és nem tudják eladni. Ott hevernek a raktáraikban és azt mondják, hogy drága nem kell senkinek.

[01:46:28](#)

Domokos Mátyás: És mondjuk nálunk az a réteg szegényedett el leginkább, amelyik a legszívesebben áldoznak különben könyvre. Hát sajnos ezek a és így se. Szóval nem azért olyan drága a gyerekeknek szánt könyv, mert azon nyereszkedni akarnak, hanem a technika, előállítási költségek magasak. Tehát a nyomda, a kivitelezés, a reprodukció, illusztrációk, hogy mégis akkor az már tisztességesen nézzen ki, az nagyon sokba kerül. És ez.

[01:47:08](#)

Kérdező 2: Annak a gyerekgenerációnak, aki most ezt olvassa, annak a szülei ebben nőttek föl és [...].

[01:47:15](#)

Lázár Ervin: Akkor ne is adjuk ki a többi tehát, mert azt mondják, hogy ez a drága könyv. Én nekem erős a gyanúm, hogy nem csak ez az oka, valami más oka is van. És most mondták, hogy most akkor kiadnak ezt *A Négyszögletű Kerek Erdő* című könyvemet kiadják olcsón, mondták. Karácsonyra ez meg fog jelenni olcsón. És az a érzésem sajnos kicsit lesújtott fejjel mondom hogy, ez se fogják megvenni. Úgyhogy tudom, hogy ebben van sok terjesztési probléma is, mert ugye annak a könyvesboltnak, aki nem fizette ki a múltkor odavitt könyveinket, annak nem adunk. Olyan könyvesbolt, aki mindent kifizet olyan nincsen. És akkor ott állsz velük szerződéssel, mindig mondják nekik, hát a könyveikkel tele van a raktár. És akkor mondom Istenem. Miért is nem lettem asztalos? Vagy raktáros?

[01:48:19](#)

Domokos Mátyás: Igen, drága, drága a [...].

[01:48:23](#)

Kérdező 1: [...] kereskedőnek.

[01:48:24](#)

Lázár Ervin: Kereskedő? Az jól nézne ki.

[01:48:27](#)

Kérdező 1: Azért könyvkereskedőnél, én nem láttam [...].

[01:48:34](#)

Lázár Ervin: Hát talán nem rendelik meg a könyvesboltok, mert az egyik valami 440 Ft, a másik háromszáz mit tudom én nyolcvan. És ugye az már neki nagy rizikó, hogyha a tíz könyvért ki kell neki fizetni közel 5000 Forintot. Azt mondja, ő már ekkora rizikót nem vállal be, hátha nem veszik meg.

[01:49:02](#)

Domokos Mátyás: Ez a terjesztői kereskedelmi hálózat eltekintve attól, hogy működött szétesett, majdnem megszűnt. És ahhoz, hogy egy könyvkiadó hitelezni tudjon a könyvesboltoknak, mert pontosan ez a helyzet, hogy rendelnek könyvet és vagy eladják, vagy nem, de ha eladják, rendszerint akkor se tudják elég gyorsan kifizetni. Tehát ezt valahogy meg kell előlegezni, meg kell hitelezni. Ehhez meg a kiadónak nincsen pénze. S van itt még egy probléma. Nem akarom ezt nagyon részletezni, de az, hogy Magyarországon a nyomdaipari árak azok ugyanolyan felpumpált mesterséges árak, mint az építőipari árak. Mert az építőiparban és irreálisan magas árakon dolgoznak, és ezt azért nem lehetett megszüntetni, mert eddig még véleményem szerint nem sikerült megtörni a nyomdaiparnak ezt a monopolhelyzetét. Jóformán nincsen olyan kiadó, amelyik saját nyomdával rendelkezne és a nyomdákat, tehát úgy meg kell fizetni bér munkában és ennek az ára magas. Úgyhogy hát azt lehet megfigyelni, hogy amikor, hogy vannak például Budapesten ilyen könyves pincék meg raktárak, ahol féláron vagy még olcsóbban, legolcsóbban, mit tudom én hogyan árulnak könyveket, hogy ott mindig vannak vásárlók szép számmal, akik keresik is egy hozzáférhetőbb áron. Tehát az állami könyvterjesztésnek volt az a buta szlogenje, hogy kell a jó könyv. Ez változatlanul érvényes, csak nehéz megtalálni, nehéz hozzájutni és még nehezebb megfizetni. Van olvasó Magyarországon most is.

[01:51:10](#)

Kérdező 1: [...] könyvtárakat is [...].

[01:51:17](#)

Lázár Ervin: Azt én nem tudom, hogy a könyvtárak rendelnek-e ezekből a könyvekből.

[01:51:24](#)

Kérdező 1: [...]

[01:51:27](#)

Lázár Ervin: Mert mindenki arra panaszkodik, pláne aki könyvtáros, hogy nincs pénzük, új könyveket venni és hát nyilvánvaló, hogyha ilyen drága könyvet összevetek egy olcsóbbal, amire nagyobb szükség van a megítélésem szerint, akkor amellettt döntenek.

[01:51:45](#)

Domokos Mátyás: Rendelnek a könyvtárak te, a könyvtárak úgynevezett beszerzési keretet. Tehát, hogy egy évben mennyi pénzt költhetnek könyvre az legjobb esetben is változatlan összeg, de azt is csökkentik ebben a takarékoskodási a kampányban. A könyvek ára meg megy föl, úgyhogy, hogy ugyanabból a pénzből nyilvánvaló, hogy évről évre kevesebb könyvet tudnak beszerezni, megvásárolni a könyvtárak. Aztán még egy probléma van, hogy Magyarországon most működik papíron majdnem vagy legalább ötszáz kiadó és teljesen szabadályozat, nincs arról áttekintés, hogy tulajdonképpen mit is adnak ki és mi is jelenik meg. Nagyon sok olyan vagy viszonylag sok olyan nyomda és könyvkiadó van, amelyik még a Széchényi Könyvtárba se küldi be a rendeletileg előírt kötelespéldányt. Egyszerűen nincs arról áttekintés, hogy mi jelenik meg és a könyvtárak is nagyon nehezen tudják áttekinteni azt, hogy mi az a könyv, anyakönyvtermés, amiből rendelhetnénk. Hát már ott tartunk, hogy az úgynevezett nemzeti bibliográfiát, amit a Széchényi Könyvtár állít össze, nem tudják hiány nélkül összeállítani évről évre, mert bizonyos könyvekről bizonyos nyomtatványokról nincs a könyvtárnak tudomása a bejelentési kötelezettség elmulasztása miatt. Tehát vannak ilyen problémák is. Aztán nincs aki ezt szervezze és kézbe tartsa és koordinálja, hogy időben rendeljenek satöbbi, satöbbi, satöbbi. Szóval ennek rengeteg vonzata van. Ez egy bürokratikus probléma, de végül is az olvasók sínylik meg, hogyha nem kerül a könyvtárakba el a könyv.

[01:53:47](#)

Kérdező 3: És mennyiségileg hogy jelent meg manapság Magyarországon [...].

[01:53:53](#)

Lázár Ervin: Sokkal-sokkal több a tegnap vagy mikor beszéltek erről a rádióba és egyszerűen elájultam a számoktól, hogy. Itt vagy Zsuzsi?

[01:54:05](#)

Kérdező 5: Most a Kádár-korszak végére Fekete György mondta [...] túlzás nélkül lehet azt mondani, hogy [...].

[01:54:42](#)

Lázár Ervin: Hát biztos egy idő után, amikor majd minden helyre rázkódik, vagy legalábbis egy kicsit jobban helyre rázódik, mint most, akkor ez a könyv dolog is beáll, ugye mert itt egy csomóan nyereszkedni akartak a könyvvel. Akkor kiderült, hogy biztos volt akinek sikerült, volt aki belebukott. Aztán egyszer csak kialakul a megfelelő forma. Attól tartok, hogy írónak nem túl kedvezően. Hát már én akkor, mire helyreáll minden, hol leszek

[01:55:20](#)

Kérdező 2: [...] felnőtt vagy gyermekkorában olvasott-e Bálint Ágnes meséket, hogyha nem, akkor tárgyaltan kérdés, ha igen, akkor milyen [...].

Lázár Ervin: Igen.

[01:55:27](#)

Bálint Ágnes szerintem fiatalabb, mint én, tehát nem olvashattam a gyerekkoromban Bálint Ágnest.

[01:55:38](#)

Kérdező 2: Én felnőttébb gyermekkorra gondolok.

[01:55:41](#)

Lázár Ervin: Én nem olvastam soha semmit Bálint Ágnestől. Na most ezt nem. Az előbb mondtam, hogy nem értek a gyerekirodalomhoz, tehát a legnagyobb zavarban kerülök, amikor arról kérdeznék, hogy a mai magyar gyerekirodalmat ismerem-e. Nem ismerem. Egy kis Csukás Pistit olvastam egy kis Janikovszkyt és semmi mást, soha. Mert, tessék? Hát Kormos, de most ugye a Kormost úgy tekinti az ember, hogy meg a Zelket, meg a Pilinszkyt, meg a Weöres Sándort, hogy hát ez nem igazán csak gyerekirodalom, szóval amit itt gyerekirodalomnak neveznek, hanem ez. Tehát nem tudom. Bálint Ágnessel egyébként nem volt igazából semmiféle kapcsolat. Ő a televízióban volt valami szerkesztő és mindig megkértek, hogy írjak ilyen filmforgatókönyvet, meseforgatókönyvet, amit én soha nem írtam meg, hanem beadtam a régi meséimet, hogy ezekből csináljanak, és soha nem csináltak. És mindig azt mondták, hogy a Bálint Ágnes fűjta meg. Meg is kérdeztem tőle, hogy tényleg ő volt-e. Azt mondta, hogy képzeled. Tehát ennek nincs jelentősége, mert úgyse akartam rajzfilmeket [...] azt se. Tehát nem nagyon tudom. Az se gyerekkönyv persze, hogy most olvastam egy könyvet, elhozott egy fiatalember hozzám egy könyvet, hogy olvassam el. Ráadásul ugye Szegeden volt aztán egyetemista, Zeke Lászlónak hívják és az a könyv címe, hogy *De hol a lélek fogkefije?* Nagyon jó könyv. Olvassák el. És Szegedről is sok szó esik benne

[01:58:03](#)

Kérdező 4: Én azt szeretném kérdezni, hogy hogyha [...] tetszett mondani, akkor hogy, szóval hogy szokott-e valamikor vagy okozott-e valamikor is örömet az írás meg hogy a műnek a megszületése vagy maga a megszületett mű, és hogyha nem, akkor meg hogy alakult ki ez a kényszer?

[01:58:32](#)

Lázár Ervin: Hát hogyan okozott volna örömet, amikor az ember abbahagyja? És amikor elkészült, hát az valami olyan, hogy röppülni tudna az ember ennyit kínlódtam vele, itt van. Még büszke is rá az ember. Nem a műre, hanem arra, hogy végig tudta csinálni. Persze hát ez nagyon nagy örömet okoz és akkor a megítélésével is úgy van az ember, hogy van ám amikor nagyon örülnek és titokban azt gondolja, hogy ez a jó válasz rá, és de akkor jön egy másik nap, amikor azt gondolja, hogy nem jó. Ebben a mesterségben a nagy baj, ugye mert ember örökké kételkedésben él saját maga felé.

[01:59:17](#)

Domokos Mátyás: Ez elég sajátos módja az örömszerzésnek, nem? Milyen jó lesz, amikor abbahagyhatom. Még a Molnár Ferenc lánya, Sárközi Márta mondta mindig, hogy volt neki egy nagynénje, aki aztán ilyen szállóige és fogalom lett a családjában, hogy a vagy a Scholtzberger néni féle örömök, például mikor hideg szobában kidobom a paplan alól a lábamat és milyen jó lesz, amikor visszahúzom. Hát ez körülbelül ilyen, ugye.

[01:59:51](#)

Lázár Ervin: Hát igen, majdnem, majdnem.

Domokos Mátyás: Majdnem.

[01:59:55](#)

Kérdező 1: Teljesen kizárt a [...] való élet [...].

[02:00:00](#)

Lázár Ervin: Hát persze, hogy ha az ember egyszer már erre tette az életét, akkor nem.

[02:00:05](#)

Kérdező 1: Igen, mert a beszélgetés úgy kezdődött, hogy ilyen humoros fordulatok [...].

[02:00:08](#)

Lázár Ervin: Hogy abba akarom hagyni? Hát mindig, folyamatosan abba akarom hagyni. Csak hát, amit be kell fejezni, azt be kell fejezni.

[02:00:17](#)

Kérdező 1: És amit most éppen befejezettnek mondott [...] valami nem [...].

[02:00:21](#)

Lázár Ervin: Ez mind, mind megjelent. Nem, amit...

Kérdező 1: Ja.

[02:00:24](#)

Lázár Ervin: Amit éppen írok, arról nem is beszélek soha senkinek, de amit már befejeztem az mind megjelent valahol. Tehát ebbe a van valami prózai gyűjtemény, Körkép. Körképbe benne volt legalább négy. Ezek a, én nem tudom megmondani, hogy ez az írás milyen a műfaja, hogy ez mese vagy novella vagy valami kettőnek a vegyüléke. Ez, erről a alsórácegrespusztai gyerekkoromról szól és azt próbálom benne leírni ami, hát ami ott bennem meg ott történt. Szóval a valóságot ott magam belsejére is kiterjesztettem. És ebből szeretnék majd egy könyvet csinálni.

[02:01:16](#)

Kérdező 1: [...] a gyerekkor felé?

[02:01:21](#)

Lázár Ervin: Hát én szerintem minden...

[02:01:23](#)

Kérdező 1: A novellákban.

Lázár Ervin: Minden abból fakad. Na most ezt ugye nagyon régóta meg akartam írni, szinte attól kezdve, hogy mióta kivettem a lábam Alsórácegresről és mindig belerúgtam. Tehát nem találtam meg a megfelelő formát, a hangot és láttam, hogy az nem jó. És akkor egyszer csak úgy éreztem, hogy na, ez az, amit most írtam, ebben a formában kell megírni az összes többit ahhoz, hogy nekem is tetsszen. És azért most ezzel foglalkozom.

[02:02:04](#)

Kérdező 1: Azóta volt ...

[02:02:05](#)

Lázár Ervin: Ez az. Az abból van. Az az egyik tárgya, hogy hogy vannak benne valóságos dolgok is, de ez az az egyik írás, mi ebből a sorozatból van. Ha ötöt, hatot tudok írni, abból talán lesz egy könyv.

[02:02:37](#)

Kérdező 3: S mi az egészben a kihívás? Főleg meséknél. Ha az, hogy maga a folyamat, hogy kimondottan magának a szövegnek a kialakulása vagy a történet kikerekítés volt?

[02:02:55](#)

Lázár Ervin: A történet kikerekítése nem, mert az ember nem tud leülni úgy írni, hogy ne tudná azt, amikor leül halál pontosan tudja hogy mit akar írni. És könnyen lehet, hogy abból nem az lesz, hanem menet közben az megváltozik. De ha úgy ül le írni, hogy nem tudja, hogy mit akar, abból nem lesz semmi jó. Most van olyan, hogy egyszerűen egy bizonyos mondatot nem tud az ember megírni két hétig, és azt érzi hogy rossz és rossz és rossz. És akkor ugye van olyan író, Én már azt hallottam hogy azt mondja, hogy megírja először a történet végét, tehát azt írja meg, ami már tudja a történetet megírja a végét, közepét elejét és akkor összerakja utána és ott a történet. most én pedig, hogyha. Egy bizonyos következő mozzanatot nem tudok leírni, akkor addig nem tudok folytatni. Ez is hülyeség egy formája és a igen ilyen linerális ember vagyok. És hát ez ez. Ezt tudom azt persze, hogy hogy az ember nagyon sokat kínlódik valamivel, mert úgy érzi, hogy ez nem tudta leírni. és még amikor már megfogalmazta, akkor is van benne valami halvány érzés, hogy hogy ez nem pontosan ugyanaz, amit szeretett volna, csak akkor már ugye muszáj továbblépni, mert megőrül. És akkor mondjuk egy év múlva eszébe jut ez, hogy ott. Írta le, mi is volt ott a probléma és elolvassa és fogalma sincs, hogy mi az, ami olyan nagy gondot okozott, mert akkor úgy látszik, hogy ez a helyén van. Tehát az a valószínű, hogy meg kell szenvedni érte és akkor majd valamilyen lesz

[02:04:50](#)

Kérdező 3: Akkor [...] olvasó [...] úgy is érződött mi akar lenni?

[02:04:57](#)

Lázár Ervin: Hát az olvasó olyankor, amikor ír az ember kit érdekel az olvasó. Nem, nem. Persze azért fontos az olvasó, csak nem akkor, amikor az ember ír.

[02:05:11](#)

Kérdező 1: Tehát minden egyes ilyen találkozón [...] az írókkal, de [...] abszolút alá is írom, nyilvánvaló. Hogy önmagáról szól a dolog az íróról, amikor ír és akkor teljesen független gondolom az is, hogy a kritikus mit ír, adott pillanatban az olvasó mit szól [...] a múlt héten, teljesen elhárítani, nem, semmi.

[02:05:41](#)

Lázár Ervin: Csak dunántúliakat hívnak maguk?

[02:05:43](#)

Kérdező 1: Éppen össze is néztük, hogy a somogyi, Somogy megyei Néplapban vagy hol jelent meg először nyomtatásban vagy talán a Bertók (Pista)?

[02:05:51](#)

Lázár Ervin: Lehetséges. Igen, Somogy megyei.

[02:05:53](#)

Kérdező 1: Ő is a Jelenkortól indult, úgyhogy jól rímelt ez is egymással.

Lázár Ervin: Most Pécssett.

[02:05:58](#)

Ezt se lehet pontosan tudni, hát persze, hogy az ember lehet, hogy az olvasó is ott lebeg valahol a, nem tudom. De hát ott van egy feladat, amit meg kell oldani és akkor.

[02:06:12](#)

Kérdező 1: Nem is akarunk részt kérni ebből, csak a végeredményt szeretnénk.

[02:06:21](#)

Lázár Ervin: Biztos, de ebben mindenki másképpen viszonyul ehhez meg másképpen csinálja és nem lehet kimondani egyiket sem, hogy ez az igazán jó az meg a rossz.

[02:06:43](#)

Kérdező 2: Nem tudom volt-e egyáltalán ilyen élménye, de hogyha fordítássá [...]

[02:06:52](#)

Lázár Ervin: Hogy ha lefordítottak más nyelvre?

Kérdező 2: Igen.

[02:06:55](#)

Lázár Ervin: Először is ugye egy kicsit tudok lengyelül, de annyira tudok lengyelül hogy a saját novellámat, az annyira bonyolult szöveg, hogy mert nehezen is fordítják és ugye ezerféle problémájuk van, hogy azt kérdezte valamelyik, hogy most mit csináljon, amikor van ez az oroszlan [...] ez a vers [...] mese. Ugye amibe csupa olyan vers van, amit nem lehet lefordítani, mert magyarul sincs értelme egyik másiknak. Hogy az Anyám tyúkjával mit csináljon? Fordítsa le, hogy Anyám tyúkjá „Ej, mi a kő!”, ugye? Mert abból ered a dolog humora, hogy Magyarországon ezt az Anyám tyúkját azt nincs olyan ember, aki nem ismer. És ugye ezzel áll elő ez a Bruckner Szigfrid ugye. Hát most hogy én döntsem el neki, hogy akkor ő egy azt hiszem egy észt volt egy ilyen fantasztikus nyelvekre fordítanak le, hogy észt. Hogy akkor ezt fordítsa, vagy vegyen egy ismert észt verset és azt. Mondtam neki, hogy persze, hogy vegyen egy ismert észt verset. Mit fordított? Az anyám tyúkját. És persze lefordítottak engem svédre is meg dánra is, és akkor valamelyik író barátom azt mondta, hogy „Apukám, ez olyan, mint amikor a vasúti kocsit áttolják az egyik oldalvágányról a másik oldalvágányra”. De oroszok a teljes életművem egy könyvbe lefordították, csak úgy zúgott.

[02:08:55](#)

Kérdező 1: Berzsián és Dideki [...] orosz [...]?

[02:08:59](#)

Lázár Ervin: Oroszul? Nem tudom, hogy mi volt a címe. Véres rajzok voltak hozzá. Elég csúnya volt a könyv. Hogy mi volt a címe azt nem tudom. Csak azt tudom, hogy valahol egyik dologban hólapátolás fordult elő vagy nem is hólapátolás, hanem hópénz. Tehát a hó pénznek hívják magyarul a havi fizetést és úgy fordította oroszra, hogy a hólapátolásért kapott pénz, holott [...]. Na de ezeket csak azért tudom, mert jött valaki, aki utálja azt az orosz fordítót, aki lefordította hős orosz és ő szerette volna és elmondta, hogy milyen hülyeségnek fordította le a Szergej. Emlékszel te erre a Szergejre?

[02:09:57](#)

Domokos Mátyás: Igen.

[02:09:59](#)

Lázár Ervin: Az Orosz Írószövetség magyarokért felelős. Hát a fene tudja mit fordítanak? Azt ugye megnézi az ember, hogy a neveket megnézi, vajon lefordítja-e, hogy Vacskamati németre. [...] de az egy kiváló német fordító, az a német fordító. Őróla elhiszem, hogy amit kitalált, az pontosan olyan, mint ahogy a magyar szövegben van. De ezt nem tudja.

[02:10:33](#)

Kérdező 1: Az nem titok, hogy a Vacskamati lány [...].

[02:10:37](#)

Lázár Ervin: Vacskamati titok.

[02:10:39](#)

Kérdező 1: De olvasni lehet.

[02:10:41](#)

Lázár Ervin: Igen? Akkor fura a Vacskamati.

[02:10:47](#)

[...] úgyhogy most azért nem mondom el. Ezt én találtam ki.

[02:11:03](#)

Kérdező 1: És mi van most Rácegrespusztán [...]?

[02:11:07](#)

Lázár Ervin: Hát ez, az Alsórácegrespusztával úgy volt, hogy ugye a gyerekeimnek, annyit meséltem róla azt mondták, hogy el akarnak jönni. És akkor én tudtam már, hogy ez az álomvilág ugye egy romhalmaz. Úgyhogy van ott egy úgynevezett nagy sarok, ami körülbelül fél kilométerre van a pusztától, ott megálltunk és mutattam, hogy az a tető volt a mi házunk, az a sárga homlokzat a mit tudom én micsoda. Ne menjünk be, nem. Ezt nem lássák ezt. De a végén csak-csak mindegyik látta és még így romhalmazba is tetszett nekik. Ami meg most már romhalmaz és én magam féltem attól, hogy egyszer elmegyek és akkor Rácegresre gondolok és a fejembe ez a romhalmaz jön elő és nem a régi. És aztán boldogan vettem tudomásul, hogy voltam ott már hússzor is és soha nem a romhalmaz, eszembe se jut, mindig a régi jön elő. És csinálták ezt a *Szülőföld* filmet a televíziósok és elvittek oda, és ugye küldözgettek engem gazból be a bokorba közbe filmeztek és este egyszer csak észrevettem, hogy nem, ezt most már nem tudom a fejemből. A romhalmaz is benne van most már, és lehet, hogy inkább az jön elő, úgyhogy óvakodjunk a televíziósokkal.

[02:12:39](#)

Kérdező 4: Ha már Rácegrespuszta, Illyéssel, mint földivel volt valami kapcsolata?

[02:12:47](#)

Lázár Ervin: Illyéssel, mint földivel hogy is hogy is mondjam ezt el. Amikor még nagyon fiatal gyerek voltam egyszer Jelenkorban ültem és megjelent ott Illyés Gyula bácsi, akit én nagyon szeretek és nagyon nagyra tartok. És ott leültünk beszélgetni és egyszer csak valamelyik

mondta neki, hogy itt van ez a gyerek, ez rácegresi és rám mutatott. Akkor váltottunk 1-2 szót, amiből rögtön tudta, hogy én rácegresi vagyok, tudtam ki az a [...] bácsi.

[02:13:23](#)

Kérdező 4: Á betűről?

[02:13:25](#)

Lázár Ervin: És akkor úgy megmerevedett, mint hogyha valami nem tetszene neki és én ugye máig se tudom eldönteni, hogy ő egy nagyon szemérmes ember, mint általában a magyar parasztember nagyon szemérmes. Nem szereti, hogyha valaki az ő magánéletével, belső ügyeivel foglalkozik. Akkor, amikor ez az esemény történt, ő még nem írta meg azt a nagyon önvallomásos írását, ezt a Beatrice apródjait és akkor ugye úgy gondolhatta, hogy én a családjáról többet tudok, mint általában [...] igen, pontosan. Holott egy, nem tudtam többet, mert ugye ez rettentő nehéz megemésztetni, őneki elváltak például a szülei. Ez elképzelhetetlen volt abban az időben Alsórácegrespusztán és környékén ilyen nem létezett, hogy elvált szülők. Most ezt egy, amit mondott a vidékiségről, hogy ugye aki jött egy ilyen pusztáról és hogy földolgozzon bizonyos eseményeket, ettől aztán később mindent. Arra gondolok, hogy talán ettől, de nem lett ellenséges, csak olyan lett, mint aki kicsit megfagyott körülötte a levegő és ettől kezdve én soha. Még másokra is gondoltam mi fordulhatott elő, de ezeket nem mondom el. Az se különösebb. Ismertük ugye akiről írta ő az *Ebéd a kastélyban*, ennek az Apponyi grófok voltak és az a fiatal grófnő, akiről írt, attól én kaptam ajándékba egyszer egy kutyát, szóval ismertem. Erika grófnőt is. Tehát lehet, hogy más miatt, nem tudom és attól kezdve én soha nem kerestem a társaságát, nem. Hiába voltam én alsórácegresi vagyok ő meg felsórácegresi, úgyhogy illendő a dolog.

[02:15:50](#)

Kérdező 4: És hierarchiát is [...]?

[02:15:52](#)

Lázár Ervin: Így is maradt. Hát annyi van, hogy ugye a eleinte a legnagyobb ellenségeinknek a Fölsejieket tekintettük, ők pedig minket. De eltelt mostmár. Ennyi az Illyéshez való viszonyom, de ugye gondolom nekem ő olyan sokat jelentett, amit nagyon kevés embernek az olvasói közül, amikor én a Puszták népét olvastam, akkor a saját környezetemről olvastam és olyan dolgokról olvastam. Akkor tudtam meg, hogy egy igazi író a saját életéből világít meg nekem olyan dolgokat, amit én tudok ugyan, de valahol a tudatalattimban van, és csak attól lesz egészen világos és kézzelfogható, hogy ő elmondta. Mert a egy írói feladat is tisztázódott. Hát ennyi az Illyéshez való viszonyom és most lesz a születésnapja és a Rácegresiek meghívtak, hogy, Illyés Gyula-szavalóverseny lesz az iskolában, ami most Illyés Múzeum, menjek el zsűritagnak. Hát amit nagyok nem szívesen, de nem mondhatom azt, hogy nem. És megyek ugye a régi iskolámba. Most is bárki mondhatja, hogy most akkor elég volt és akkor menjünk

haza, mert fárasztó meg én csak azért ülök itt ilyen nyugodtan, mert szerintem itt fogok aludni ebben a házban. Akkor ébresszenek föl.

[02:17:49](#)

Kérdező 1: [...] ott a Holmi egyik szerkesztője teljesen jó barátságban hála istennek. Úgyhogy...

[02:18:08](#)

Lázár Ervin: Ez azt jelenti, hogy valaki a Holminál van [...] ellenségnek kéne lennünk?

[02:18:11](#)

Kérdező 1: Igen, igen.

[02:18:13](#)

Lázár Ervin: Ellenségnek kéne lennünk?

[02:18:15](#)

Kérdező 1: Nem kéne ellenségnek lenni, éppen ez a csodálatos, hogy nem. De ez a megosztottság, ami akár akarjuk, akár nem létezik, az irodalmi életben is, úgynevezettben. Valójában egy szinten biztos, hogy mégsem érvényes, ez az önök barátsága is mutatja... én ezt örömmel

[02:18:40](#)

Lázár Ervin: Én nagyon remélem, ezt a Matyi jobban tudja, de arra gondoltam, hogy hogyha bizonyos irodalmi köröknek van, vagy hová tartozásnak van egy lapja, akkor az nem baj és nem kell ellenségnek lenniük. De hát nagyon át van politizálva az irodalom meg a művészek. Ehhez aztán én nem értek, Matyi?

[02:19:05](#)

Domokos Mátyás: Hát én se értek, de azt szeretném hinni, hogy hogy ilyen politikai szempontot és tekinteteket a Holmit nem befolyásolják tehát. Ha szabad ezt mondanom a folyóiratról, amelyikben dolgozom, akkor valóban megpróbáltuk, meg tudtuk valósítani azt, amit szeret... [felvétel megszakadt]

[02:19:39](#)

És mindig ez volt az egyetlen szempontunk teljes jóhiszeműséggel, hogy jó vagy nem jó, és ilyen értelemben kell-e nekünk és nem az, hogy ki kicsoda meg hova tartozik.

[02:19:50](#)

Lázár Ervin: Amint mondotta a novella az a Holmiban jelent meg először.

[02:19:54](#)

Domokos Mátyás: Írásokat adtunk ki, nem, szóval az írást néztük és ilyen értelemben, nem azt, hogy egy író hova tartozik. Ugyanis az írás minősége és a hovatarozás vagy világnézet, vagy akár politikai elkötelezettség között nincs egyenes összefüggés. Attól lehet jó is, attól lehet rossz is, ugye szóval erre megint egy igaz anekdotát tudok mondani. Hatvani Lajos öregkorában, még ismertem őt kiadóból is. mindig azt mondogatta, hogy „Hát ilyen az én szerencsém, hogy ha jót akarok olvasni, akkor a volt ellenségeink könyveit kell a kezembe venni”. Szóval ez egy nagyon szép és emelkedett igazság. Ez így van. Tehát persze nem minden ellen, nem attól, hogy valami, mert ellenség és fordítva, de nincs ilyen összefüggés. Na most ezt könnyű mondani, ezt minden lap, minden folyóirat hirdeti, de sokkal nehezebb a gyakorlatban megvalósítani, mert beleütközik az ember érzéseibe, előítéleteibe, elfogultságokba, amelyek éppen azért, mert szívósan gyökereznek, mint igazság jelennek meg a tudatban, hogy hát persze, de hát ez az igazság. És ezzel szemben nagyon nehéz, nagyon nehéz valamit érvényesíteni sokszor, mert nem aszerint ítélik meg a dolgot, tehát nem a dolgot magát nézik, ahogy Bocskai is írta ugye a *Testamentumában*, hogy mindig a dolgot magát nézzük, hanem ezt a szörnyű állást, aminek nincs köze ő tulajdonképpen az irodalom lényegéhez, de az én egyik professzorom, akinél tanultam, mint Eötvös Kollégista. Fülep Lajos, ő írt még 1934-ben a Válasz első számába egy nagy tanulmányt, aminek a *Nemzeti Öncéltság* volt a címe, és ebben azt fejtette ki, hogy minden ítélet torz, amelyik egy mellékszempontnak alárendelve ugye, mond véleményt és ítéletet. Ezt a leckét ott a kollégiumban egy életre megtanultuk. A Réz [...], a lap főszerkesztője szintén kollégista volt, és valahogy ez azt merem remélni, hogy belénk ivódott és ehhez próbáljuk tartani magunkat. Nem tudok erről többet. Ennek nincs receptje. Az ilyesminek mindig adott esetben egy-egy írás alapján lehet csak eldönteni, nem lehet sablonokat és sémákat csinálni. Vannak, ahol vannak olyan lapok is, vannak olyan folyóiratok, hogy ahol ugye ilyen sablonok és sémák szerint dolgoznak és intézkednek. Szeretném hinni, hogy amennyire ez emberileg lehetséges, a Holmi nem tartozik ebbe. Mi a nyugatot képzeltük el, a nyugatot választottuk eszménknek és a nyugatnak ilyen értelemben egy hadd mondjam azt, hogy egy emelkedett elvtelenség volt a szerkesztői alapja, hogy nem ezt nézte, hogy ki hogyan fészkelődik, meg köt-e a nyakkendőt vagy nem köt nyakkendőt, hanem hogy milyen az, mit ér az, amit csinál. Természetesen ezekben a kritikai ítéletekben egyetlenegy fórum se tévedhetetlen. Nyilván a Holmi is téved, de amíg jóhiszemű, addig nincsen baj. Amikor van baj, ha valami más okból nem akar, és akkor azt hazudja, hogy azért nem akarom, mert rossz. Ugye ismerős?

[02:23:49](#)

Lázár Ervin: Tehát vannak folyóiratok, akik bojkottálnak bizonyos írókat.

[02:23:56](#)

Domokos Mátyás: És fordítva.

[02:23:57](#)

Lázár Ervin: És vannak írók, akik bojkottálnak bizonyos folyóiratokat.

[02:23:59](#)

Domokos Mátyás: Bojkottálnak folyóiratokat.

[02:24:01](#)

Lázár Ervin: Én nagyon remélem, hogy a mi folyóiratunk nem bojkottál semmilyen író, de biztos sok olyan író van, aki azt mondja, hogy igen, kezét hagyja levágnatni, mint hogy itt ebben megjelen. Hát lelke rajta és a Holmi talán [...].

[02:24:21](#)

Domokos Mátyás: Valahogy fölmerül az a kérdés akkor mit ér az a kéz, ugye? Na most a dolog nem ilyen egyszerű, mert van amikor sokat érő kéz megereszt ilyet indulatában, dühében vagy elfogultságában vagy ilyesmi. De amikor ebből egy irodalmi élet mozgását meghatározó, ugye törvényszerűség válik, akkor nagyon nagy baj van. Nagyon nagy baj van. Én folyton idézgetek itten ugye, hát most Móriczot idézem, aki a Nyugat 20 éves jubileumára írt egy cikket, és akkor azt írta benne, hogy: Jó garázs volt az a régi Nyugat - visszaemlékezett az indulásra, - hogy mindenféle autó elfért benne, ugye. Csak az volt a lényeg, hogy menjen. Be tudtak fogadni. Be tudtak fogadni mondjuk Adyt, Szomoryt, Füst Milánt, Kosztolányit és így tovább. Szóval ezen az írói világegyetemen belül, amire a nyugat épült rettentő nagy távolságok vannak bizonyos személyek között. Hát ez egyébként az irodalom lényegéhez tartozik, azt gondolom. Tehát amikor mondjuk József Attila azt írta, hogy „Költő vagyok – mit érdekelne. engem a költészet maga?” vagy mit érdekel a másik verseny. Ez belülről egy író szempontjából abszolút igazság, mert a másinak, mert egy olyan öntörvényű egyéniség, személyiség és világ, amit az ő műve hordoz, az valahogy egy másik világnak a létezése, a létezésével bizonyos értelemben kétségbe vonja. Hát akkor mit ér az enyém, mi annak az igazsága, satöbbi? Ez azonban az olvasókat, az irodalom iránt érdeklődőket éppenséggel nem érdekli. Ez a teremtő művésznek a belső kínjai közé tartozik és oda sorolódik, de ennek meg kell férni egy nagyobb közös nevezőn meg kell férni, szóval az irodalom élete nem olyan, mint a politika, sőt nem olyan, mint a történelem. Egy országnak egy időben csak egy királya lehet, ugye? Egy irodalomnak egyidőben lehet 20 zsenije is, és van olyan korszak, amikor egy sincs, ugye. Az nem úgy van, hogyha van egy Ady Endre, akkor nem lehet egy Babits Mihály vagy egy Kosztolány és így tovább, vagy Arany és egy Petőfi. De miniszterelnök mindig csak egy lehet. Király csak egy lehet. Zsarnokság egy lehet.

[02:27:03](#)

Lázár Ervin: Mert ha kettő van, akkor már baj van.

[02:27:05](#)

Domokos Mátyás: Akkor már nagy baj van. Az irodalomnak, meg akkor van a nagy jó ha, kettő van, ha három van, ha öt van, ha tíz van. Persze ez is nagyon szépen hangzik addig, amíg elmélet, ugye. Az életben azonban ezek nehezen férnek össze, ugye. De mégis meg kell teremteni annak a lehetőségét, hogy valahogy nem is elsősorban, hogy elviseljék egymást, mert ez egy belső, hanem hogy létezhesse, hogy mindenki létezhesse és minél több tehetség van, annál inkább létezhesse.

[02:27:40](#)

Lázár Ervin: Most kéne befejeznünk igaz?

[felvétel vége]